

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AGÜSTOS 1970

İÇİNDEKİLER:

Kaybolan Köy Folkloru Üzerine	Muhan BALI
Yeni Bir Yunus Emre Bibliyografyası	Cahit ÖZTELLİ
Ölmez Otu'nda Halk İnanışları	Muzaffer UYGUNER
Nasreddin Hoca'nın Toplumsal ve Kişisel Değeri	Süleyman ARISOY
Artvin - Şavşat'ın Pancarcı Eğlenceleri	H. Cemal KARATAŞ
İstanbul Folkloru'na Katkıda Bulunan Değerler	İhsan HİNÇER
Baskıl ve Çevresinde Yatırlar ve İnanışlar	Nebahat ÇETİN
Harput ve Elâzığ'da Kadın Oyunları	İshak SUNGUROĞLU
Mesudiye'de Yorum, İnanç ve Anlamlar	Osman GÜRSOY
Âşık Müdamî İçin	Nejat BİRDOĞAN
Karadeniz Maçka'sından Bilmeceler	Şükür GÖRMÜŞ
Bahtsız Prenses Masalı	Doğan ŞEN
Dini İnanışlar: Tuz'un Hikâyesi	Ali İhsan MURADOĞLU
Anadolu'da Yörüklerle Bir Arada	I. U.

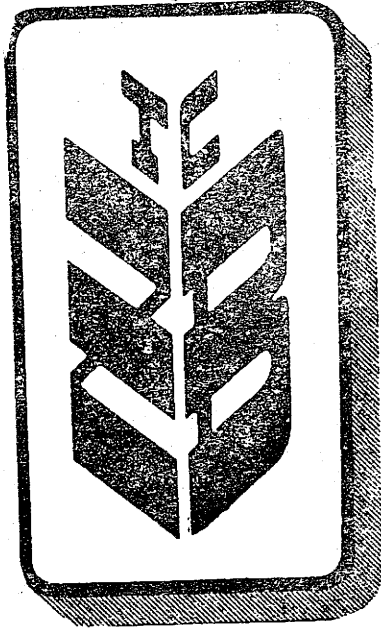
DERGİMİZ 22 YAŞINA, 13. CİLDİNE GİRİYOR

Bize Gelen Kitaplar

SAYI: 253

KURUŞ: 125

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır

14 Ekim 1970

Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AĞUSTOS 1970

İÇİNDEKİLER:

Kaybolan Köy Folkloru Üzerine	Muhan BALI
Yeni Bir Yunus Emre Bibliyografyası	Cahit ÖZTELLİ
Ölmez Otu'nda Halk İnanışları	Muzaffer UYGUNER
Nasreddin Hoca'nın Toplumsal ve Kişisel Değeri	Süleyman ARISOY
Artvin - Şavşat'ın Pancarcı Eğlenceleri	H. Cemal KARATAŞ
İstanbul Folkloru'na Katkıda Bulunan Değerler	İhsan HİNÇER
Baskıl ve Çevresinde Yarırlar ve İnanışlar	Nebahat ÇETİN
Harput ve Elâzığ'da Kadın Oyunları	İshak SUNGUROĞLU
Mesudiye'de Yorum, İnanç ve Anlamlar	Osman GÜRSOY
Aşık Müdamî İçin	Nejat BİRDOĞAN
Karadeniz Maçka'sından Bilmeceler	Şükür GÖRMÜŞ
Bahtsiz Prenses Masalı	Doğan ŞEN
Dini İnanışlar: Tuz'un Hikâyesi	Ali İhsan MURADOĞLU
Anadolu'da Yörükler'e Bir Arada	I. U.

DERGİMİZ 22 YAŞINA, 13. CİLDİNE GİRİYOR

Bize Gelen Kitaplar

SAYI: 253

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrıların teskin eder
OPON, hayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yen Ajans : 3204 90)

ALGO
TABLET

Soğuk algınlığı hastalıklarında, gripte ateşli enfeksiyon hastalıklarında, sıyatik, bel ağrıları, nüks ağrıları, romatizma ve nevralji hastalıklarında ağrı dindirici olarak kullanılan bir tedavi ilacıdır.

Emin ve erken tesiri ile temayüz eden ALGO baş, diş, nezle ile türlü sebeplerden doğan ağrılar, migren ve adet sancılarında umumiyetle kullanılır.

ALGO
LOKMAN müstahzardır.

(Folklor : 91)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 253

AĞUSTOS 1970

YIL : 22 — CİLT : 13

Kaybolan Köy Folkloru Üzerine

Yazan : Muhan BALI

Bir seneden fazla oluyor, folklor ve halk edebiyatı çalışmalarından uzakta bulunuyorum. Geçenlerde bir davetle karşılaştım. Bir köy gezisine katıldım.

Gittiğimiz yer Polatlı'nın bir köyü idi. Polatlı - Ankara yolu üzerinde Yenidoğan var. Yol oradan ayrılıyor. Sağda bir çiftlik, onu da geçtikten sonra yarım saat içinde Gedikli'ye ulaştık. Bu köy 27 hane, 280 nüfuslu, halkı yerli. Hayvancılık ve ziraatla uğraşiyor. Kendi ifadelerine göre «Hacımemiş»ten gelme bir aile durumundalardı. Köyün kuruluşu çok eski, 316 h bir ihtiyar var, o bile köydeki iki konanın yapılışını bilmiyor.

Maddi durum çok iyi olduğu için köyde 4 tane minibüs var. Bunlar devamlı Polatlı - Ankara arasında çalışıyor. Hatta bunlardan biri 60.000 liraya alınmış, 13.000 lira da (açıktan) verilmiş. Köyün gerek yol üzerinde oluşu, gerekse Ankara ve Polatlı'ya yakınlığı, köylünün, mahsülünü değerlendirmek için modern vasıta ve medeniyet imkân ve unsurlarından faydalanmalarına sebep olmuş, bir taraftan da folklor malzemesi adına neleri varsa silmiş, süpürmüş, götürmüştü.

Köyün özelliği sadece 280 kişiye dört minibüs düşmesi değil. Köyde - meselâ bir Doğu Anadolu kasabasında bile kolaylıkla bulamayacağınız oranda 5 sınıflı bir ilkokul var. Ziraat motorla yapıyor, hemen her evde radyo, hatta teyp - pikap bulmak mümkün. Likit gaz ocağı, linyit sobası her yerde kullanılıyor. Köyde her şey var da folklor ve halk edebiyatı, hikâye, türkü, şiir, atasözü, mâni, fıkra yok. Birisi, bizi çok heyecanlandıran bir haber verdi : «Biz, dedi, 2 - 7 gün arasında düğün yaptık, karşı

köyden davulcu getirdik, Alikolanın köyü hep davulcu idi». «Peki ne oldu oraya gidemeyiz mi?» deyince, «Köyün toprağını bir şahıs aldı, ve köy dağıldı» dedi. Biz de böylece o köy ve çevresinden elimiz boş döndük.

Aslında dağılan sadece davulcular veya onların köyü değil, Türk toplumu hızlı bir sanayileşme temposu içinde. Köyden kasabalara, kasabalardan büyük şehirlere doğru bir insan akını var. Bu durum karşısında Türk halk kültürüne hizmeti kendilerine gaye edinen folklorcularımız, ellerini biraz çabuk tutmak zorundadırlar. Batı bu işi XIX. Yüzyılda yapmıştır.

Durum onu gösteriyor ki böyle giderse yakın bir gelecekte, kendi kültür ve folklorumuzu araştırmak için yurt dışına gidecek, meselâ Londra'da M. Mundy'nin Kempriçte L. Picken'in Kaliforniya'da W. Eberhard'ın, Almanya'da H. Ritter'in W. Cremers'in, Macaristan'da G. Hazai, G. Fehér, Romanya'da G. Constantin, E. P. Judetz vb'nin arşivlerinden faydalanmak zorunda kalacağız.

DERGİMİZ 22 YAŞINDA

21 yıldan beri aralıksız çıkan dergimiz, elinize almış bulunduğunuz 253. sayımızla 22 yaşına girmekte ve 13. cildine başlamaktadır.

Kâğıt fiyatları bir yıl içinde bir misli artmıştır. Basın İlan Kurumu 1 Temmuzdan itibaren reklamını kesmiştir. Buna rağmen sayısı 300 kuruşa çıkan dergimizi 125 kuruştan vermekteyiz. Bu da diğer reklamlar sayesinde olabilmektedir. Durumu okuyucularımıza duyururuz.

T.F.A.

(Basın : 60190 - 92)

(Folklor : 93)

5699 Yunus Emre Araştırma ve Yayınları :

Yeni Bir Yunus Emre Bibliyografyası

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Yunus Emre araştırma ve tartışmaları sü-
rüp giderken yeni bir bibliyografya Türk Yurdu
dergisinin «Yunus Emre - Özel Sayısı»nda Mer-
hum Dr. Fethi Erden tarafından yayımlanmıştı.
Burada «yalnız Yunus Emre hakkında yazılan
kitaplar konmamış, muhtelif dergilerde, gaze-
telerde Yunus Emre için yayınlanan kıymetli
etütler, vesikalar ve bilgiler ihtiva eden maka-
leler de idhal edilmiştir.»

Bu bibliyografyada 283 yerli, 17 yabancı eser
yer almıştır. Merhum Dr. Fethi'nin de söylediği
gibi bu bibliyografyanın eksikleri ve yanlışları
vardır. Bununla birlikte her bibliyografya bir
iddia taşır. Ayrıca bu özel sayıda bulunan yazı-
lar (71 ayrı imzalı), son yılların en değerli ese-
rini ortaya koymuştur. Bunlar arasında çeşitli
karşıt görüşler de yer almaktadır.

Kısaca yukarıda tanıtılan bibliyografyadan
sonra, geçen mayıs ayında yeni bir bibliyograf-
ya çıktı: «Yunus Emre Hakkında Bir Bibliyog-
rafya Denemesi» adını taşıyan eseri hazırlayan-
lar Millî Kütüphanenin iki genç uzmanı olan
İsmet Binark ve Nejat Sefercioğlu. Millî Kü-
tüphaneye Yardım Derneği tarafından bastırıl-
mıştır (Ankara 1970).

Eser orta boy 48 sayfa olup şu bölümlere
ayrılmıştır :

1. Yunus Emre'nin Eserleri (yazmalar - bas-
malar).
2. Seçmeler - Şerhler - Besteler.
3. Yunus Emre Hakkında yazılmış eserler.
4. Yunus Emre'den Bahseden Bazı Kaynaklar.
5. Yunus Emre Hakkında Yazılmış Makale-
ler.
6. Yazar, kitap, makale adları indeksleri.

Yunus Emre özel sayısının ana kaynak tu-
tulduğu anlaşılan bu bibliyografyada 497 eser ve
makale yer almaktadır. Buna göre özel sayının
yazıları ve bibliyografyasından artık olarak 126
ad yer almaktadır. Bu da olağandır. Çünkü,
özel sayının çıkmasından bu yana dört buçuk
yıl geçmiş olup epeyce yayın yapılmıştır. Ama,
bu sayı daha da artabilir. Eğer hazırlayıcılar
işini aceleyle getirmemiş olsalardı. Kendi, Yunus
dosyamıza bakarak bunu kolayca saptadık.

Öyle anlaşılıyor ki, Sarıköy'de yapılan Yu-
nus Emre törenine yetiştirilmek için gerçekten
acele edilmiştir. Çünkü, taraman Türk Dili, Em-
re dergilerinde atlanmış, görülmemiş yazılar

kalmış. Bunun için benim Türk Dili'nde çıkıp ta
alınmayan yazılarım şunlardır :

- 1 — Yunus Emre Divanı (Burhan Toprak'ın
1953'de basılan divanının eleştirilmesi), sayı 37,
1954.
- 2 — Yunus dolayısıyla bir cevap, sayı 42,
1955.
- 3 — Son Yunus Emre (İsmail Habib'in ese-
rinin eleştirisi).
- 4 — Yunus Emre dolayısıyla Barak Baba-
Taptuk Emre, sayı 167.
- 5 — Yunus Emre'nin soyu sopyu, sayı 169
Emre dergisinde çıkıp ta bibliyografyaya
alınmamış yazılarım da şunlardır :
- 1 — Yunus Destanı (Gökhan Evliyaoğlu'nun
eserinin 'eleştirisi') sayı 8, 1964.
- 2 — Yunus Emre'nin yeni divanı üzerine
(A. Gölpinarlı'nın Eskişehir Turizm Derneğince
bastırılan divanının eleştirisi), sayı 15, 1965.
- 3 — Molla Murad'ın Yunus Emre'ye medhi-
yesi, sayı 40, 1967.
- 4 — Aynı dergide yeni bulduğum yirmi ka-
dar şiiri de yayımlamıştım. Bunlar da görülmü-
ş.

Yalnız benim yazılarım değil, değerli bir ta-
kım eser ve makaleler de atlanmış. Birkaç ör-
nek verelim :

- 1 — İ. Hakkı Konyalı'nın «Karaman Tarihi»
adlı büyük eserinde Yunus'a çok geniş yer ve-
rilmiş ve Sarıköy'e karşı bütün belgeler, görü-
şler yer almıştır. Hiçbir yönüyle ihmal edilecek
bir eser değildir.
- 2 — İsmail Habib Sevik'in 1953'de basılan
Yunus Emre'si de görülmemiştir.
- 3 — Kadri Güveli'nin Türk Dili'nde (sayı 40,
1955) çıkan «Yunus Emre Hakkında» adlı ma-
kalesi de görülmemiş.
- 4 — Karaman'da çıkan dergi ve gazeteler de
iyi taranmamış, ya da hiç görülmemiş. Bunlar
arasında haftalık «İnkılap», «Yunus Emre», gün-
lük «Karaman» vardır. Oysa, bunlarda çok
önemli makaleler vardır. Eskişehir'de çıkan
«Emre» dergisi de bunlar arasındadır.

Bunlar hemen gözümüze çarpanlardır. Daha
başkalarının da olacağı tabii görünüyor, bu tu-
tum karşısında.

Bunlardan başka gördüğümüz birkaç yan-
lış da dokunmak yerinde olacaktır. Bunlar:

Türk Folklor Araştırmaları,
Kitaplar Arasında : Ağustos 1970, Yıl: 22, c: 13,
S: 253, s: 5688 - 5701
Ölmez Otu'nda Halk İnanışları

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Yaşar Kemal'in Ant yayınları arasında ya-
yınlanan son kitabı Ölmez Otu, bilindiği gibi,
bir üçlünün sonuncu kitabıdır. Bu üçlünün ilk
iki kitabı daha önceleri yayımlanan Orta Direk
ile Yer Demir Gök Bakır adlarını taşımaktadır.
Romanda Çukurova'da pamuk toplayan Maraş
dolayları köylülerinin yaşamı anlatılır. Bu ro-
manda, köylülerin bazı inanışlarına da yer ve-
rilmiştir. Ancak, bu inanışların bu bölgeye mi
yoksa Yaşar Kemal'in yaşadığı bölgeye mi
ilişkin olduğunu bilemiyoruz. Gene de diyoruz
ki bunları belirtmekte yarar var. Çünkü, böy-
lece, inanışların romanda nasıl kullanıldığı or-
taya çıkmış olur. Halk inanışlarının edebiyatı-
mızdaki yeri böylece biraz daha belirlenir.

1. Köylüler. Çukurovaya inince, geceleyin
bir kararlı görüşür irkilirler. Gömleksizliği, ka-
lın, davudi sesiyle olanca gücü ile bağırır. Ka-
rarlı kıpırdamaz bile. Avcılar başı Memidiği
ileri sürmeğe çalışırlar. Kararlı gibi hiç kimse
de kıpırdamaz. Gömleksizliği tehditler savurur

göstermekten amacımız, ileride konu üzerinde
çalışacakları uyarıdır.

Sıra sayı 73'de gösterilen İsmail Emre'nin
«Yeni Yunus Emre ve Doğuşları» adlı künyenin
bizim Yunus ile hiç mi hiç ilgisi yoktur. Aynı
yanlışlığa Türk Yurdu'nun bibliyografyasında
da düşülmüştür. İsmail Emre şimdi Adana'da
oturan bir halk adamı olup adı geçen eserdeki
şürlen kendi verileridir. Bu yanlışlık eserin gö-
rülmeden genel bibliyografyalardan alınmış ol-
masından ileri gelmektedir. Bizce hiçbir eser
görülmeden, incelenmeden alınmamalıdır.

Yine 89 sırasında Yıldırım Elmas'ın olarak
gösterilen eser de bu kişinin değildir. Bu küçük
kitap basıldığında Yıldırım daha doğmamıştı.
Bu eseri hazırlayan bir kişi değil, Mehmet Halit,
Faruk Nafiz, Fuat Köprülü, Necip Fazıl, Ziyaet-
tin Fahri, İsmail Hikmet gibi adlar olup Yu-
nus'tan da on iki şiir vardır.

Kimi basit, küçük ve hiçbir bilim değeri
olmayan eserler de alınmamalıdır. Bunların üs-
telik her baskısı için yeni sayı verilmiştir. Bir
örnek: Bir zamanlar on kuruşa satılan «Güver-
cin Kitapları» adıyla el büyüklüğünde, sekiz say-
falık bir seri çıkmıştı. Akşam üzerleri Ankara'da
Ulus'ta küçük çocuklara verilerek sattırıldı.

ise de karartıdan cevap alamaz. Köylüye döner
ve usulca, duyulur duyulmaz bir sesle şunları
söyler :

«Bu Çukurova tekin değildir. Bu Çukurova-
nın her sineği bir cin, her arısı bir şeytan, her
yılanı bir ejderhadır. Bu Çukurovaya hiç bulaş-
mamalı. Hiç mi hiç. Kimbilir bu kararlı da
hangi mahlukatın hortlağıdır? Siz siz oldunuz da
böyle ısl ısl yanan şavklı göz gördünüz mü?
Eöyle gözler ancak cinler padişahında olur Ha-
di yürüyün kardaşlar. Beklemeyin bu karartıyı
Yarın burada hiç bir şey kalmaz. Cin padişah-
ları üstlerine gün ışığı doğurtmazlar. Işığı gö-
rür görmez erir giderler. Onlar bir tek ışıktan
bile korkarlar. Cinlerin padişahları bir de ka-
ranlıkların padişahlarıdır. Haydi yürüyün alça-
cıklara.» (s. 41).

Aslında bu kararlı muhtar Sefer'in karar-
tıdır. Ama, işte bir inanış belirtilir böylece.

2. Mehmet Taşbaş, Yer Demir Gök Bakır'da
ermiş hale getirilir. Ölmez Otu'nda da bu er-

Hiçbir yararı olmayan bu basit şeyleri hazırla-
yıcılar her baskısı için ayrı numara vererek al-
mışlar (bakınız : 62, 90, 91, 92, 93).

Yine bunun gibi küçük fakat değer baki-
mından ötekenden çok iyi olan ve (96, 97, 98,
99, 100, 101) sayılarda gösterilen eserin her bas-
kısı için yeni sayı vermeğe gerek görmüyoruz.
Birinci künvede öteki baskıları göstermek ye-
ter. Bu yanlış tutumun örneği kitapta çok görü-
lüyor. Bu da sayıları şişirmekten başka bir şey
sağlamamaktadır. Bir esere ikinci kez yeni sayı
vermek ancak, çok önemli değişikliğe uğramış
olması halinde doğrudur.

Bir ad yanlışlığı da dikkatimizi çekti. Şa-
kayık-ı Numaniye sahibinin soyadı «Taşköprü-
lüzade» değil, «Taşköprüzade»dir. Adı Ahmed,
künyesi Ebul - Hayr'dır. Onun soyadındaki
yanlışlığı birçok kimsede yapmaktadır.

Hiçbir bibliyografya eksiksiz ve yanlışsız
olamaz. Sayın hazırlayıcılar eserlerine «deneme»
demişler. Her halde ileride «tam ve teknilini»
yapabilir. Bunu yaparken konu ile yakından il-
gili kimselerin görüşlerini de alırlarsa iyi olur.

Yunus ile ilgilenenlerle Türk Yurdu özel sa-
yısını elde edememiş olanlar için yararlı bir eser
vermişlerdir. Kendilerini kutlamak yerinde olur.

mişlik miti sürüp gider. Ama, bir gün Taşbaş köylülerin arasına gelince durum biraz değişir. Fakat, daha başlarda onun Kırklar Mağarasında bulunduğu inancı yaygındır. Uzunca Ali'nin çocukları Ummuhan ile Hasan bu konuyu konuşup dururlar. Ummuhan'a göre, «O kırklar var ya hepsi de yeşil urba giyiyorlarmış, parıl parıl... Elleri, yüzleri, saçları, ayakları da som yeşil olurmuş Kırkların.» «Tekeç dağının başında her gece, her gece yedi top ışık yanıyormuş ki, şu kavak var ya, onun boyunun üç misli... Hem de som yeşil, yeşil ışık.» (s. 46).

Bu inanış, bütün İslâm köylüler arasında yaygındır ülkemizde. Kırklar, İslâmın kutsal rengi olan yeşillere bürünmüştür ve hiç değilse yeşil sarık sararlar. Yeşilin kutsallığı eski Türklerde de vardır. Belki de bu kutsallık Orta Asya'dan getirilmiştir. Romanda, Taşbaş ile ilgili daha başka yeşil ışık, Kırklar Mağarası geçmektedir. Kırklar, yani ermişler için böyle bir mağara düşünülmesi de mit bakımından önemlidir.

Halkın bir temsilcisi olarak niteleyebileceğimiz Ummuhan bunları söylediği gibi Hasan da Kırklara karşımağ ister ve bunun şartları olarak da şunları belirtir: «Kırklara karşımak için çok oruç tutmak, çok namaz kılmak gerek. Fakir fıkara çok iyilik yapmak gerek. Ben büyüyünce çok oruç, çok namaz, çok iyilik.» (s. 48). Tasavvufu bilmeyen ve tanımayan halkın inancı böyledir işte. Bu yaygın bir inançtır da.

3. Memidik de kendine göre yorumlar Taşbaş'ı gördüğünü. Ona göre, Taşbaş, Zeliha'yı al evine götür demiştir, bu yıl çok sansur vuracak evde demistir ve köye dönüp geleceğini söylemiş, hastalıkların, zulümlerin kalkacağını bildirmiştir. «Sanki dünyanın kurulduğu ilk gündü. Sanki yaratılışla bayramıydı. Kaynaşan, kanat çırpın, ışıklarda balkıyan, sayısız yaratıklarıyla Taşbaşoğlu tatlı gülerken, yedi top ışığıyla Akdeniz üstüne çekildi gitti. Bir yeşil don giymişti. Öyle bir yeşili dünya görmemiştir.» (s. 269).

Memidik, Taşbaşoğlu ile ilgili olarak başka bir yerde de bunları anlatır (s. 275 - 76). Taşbaşoğlu kendisine görüldüğünde. «Bir saydım her birisi bir kavak boyunda kırk top ışık Akdenizin üstünden kayıp gelirler, uçup gelirler Gökyüzüne baktım gökyüzü kaynaşıyor, bin, iki bin, on bin, yüz bin, ne kadar sayarsan o kadar, kurdu, cereni, geyiği, çakalı, atı, devesi börtü böceği... Dünya teknil yaratılışla cem ol-

muş gelmiş kırk top ışığın yanına yörelenmiş. Akdenizin üstünden ışıklar kavak boyu kayıp gelir, akıp gelir. Işıklar yaklaştı, denizin kıyısına sıralandılar. Dünya gündüz gibi oldu. Kırk taze güneş doğmuş, ortalık öyle aydınlık. Çat diye ortadan çatladı gökyüzü, deniz ikiye bölündü. İnce bir ışık yeri göğü ikiye ayırverdi. Ben yere kapanmışım. Gözümü açtım baktım ki, kırk kavak boyundaki kırk ışık da toprağa kapanmış. Kuşlar, cümle yaratıklar yere kapanmışlar. Çıt çıkmıyor»

4. Köyde yalnız kalan Meryemce ise Taşbaş ile ilgili olarak şunları düşünür: «Bir daha görünmedi, imi timi belsiz oldu. Kimi soğuktan donmuş ölmüş dedi. Kimi de Kırklara karşımağ, Kırklar dağında safa sürüyor, diyor. Yeşiller giyinmiş, Baş ermiş olmuş. Bir ak sakalı varmış Taşbaşın, amanın aman! Amanın aman, bir su gibi yukardan aşağı, dizine kadar süzülüyormuş. Boyu da uzamış, büyümüş Bastığı yerde çayır çimen bitiyormuş, Baktığı yerlerde iri iri şafak gülleri açıyormuş. Şafak güllü de ne ki, ne bileyim ben, ermiş zaar. Yazda kışta üstünde bir akça bulut, o nereye giderse oraya gidiyormuş. Güne gösteriyormuş» (s. 283 - 284).

5. Peri padişahı varmış. Padişahın da kızı. Vurgun kızla evlenir. Meryemce, köyedeki yalnızlığı içinde düşünür ki: «Padişah ışık içindedi. Her yeri, her şeyi insana benzer. Uzun boylu, yakışıklı bir adamdır. Yüzü, kocası İbrahim'in yüzü gibi güzel, yumşaktır. Peri padişahının yalnız burnunun direği yoktur. O da belli beirsiz. İyice bakmadan burnunun direği var mı yok mu bilemezsin.» (s. 286). Meryemce, düşler kurar sonra, softalar görür Peri Padişahı herşeyi hazırlar onun için.

6. Taşbaş alıcılara dönüp karısına ve çocuklarına kavuşur. Öyle kötü bir durumdadır ki kimse Taşbaş'a benzetemez onu. Hele düşlerindeki Taşbaş ile hiç ilgisi yoktur onun. Ama, bu gelen Taşbaş değildir köylüye göre, bir yabandır. «Taşbaş efendimiz onu sinamak için, karım beni bekliyor mu, beklemiyor mu diye onu sinamağa, kendine bir adamı benzetmiş de göndermiş buraya. Bir de diyorlar ki, Kırklar onu koğmuşlar, beğenmemişler de koğmuşlar. Seni insanlar ermiş yapmışlar, biz kabul etmiyoruz, demişler, koğmuşlar.» (s. 305). Kel aşık da Taşbaş'ın, köylüyü sinadığı inancındadır ve bunu belirtir. Gelen adam, o değildir de onun suretindedir (308).

7. Yeşil ışıklar, yedi top ışık, minare boyunca olan top ışıklar köylü için çok önemlidir.

1970 Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği Nedeniyle :

Nasreddin Hoca'nın Toplumsal ve Kişisel Değeri

Yazan : Süleyman ARISOY

Nasreddin Hoca, kişi özgürlüğüne ve varlığına en büyük değeri veren onda tüm mutluluğu ve değeri arıyan kişidir. Böylece kişi varlığına bu açıdan saldıran tüm davranışları yer eder. İnce güldürü ve düşünüş, tutumu ile yok eder. Bu nedenle derebeylik (feodalite) çağının kapanması ve halk idarelerinin (demokrasi) ortaya çıkışında Nasreddin Hoca görüşünün, öncülüğünün yeri büyüktür. Batı ve doğuda, beş kit'ada Nasreddin Hoca düşünüş, dünya görüşünün güldürü halinde yayılmasının, benimmesinin yayınlığı ve güçlüğündeki savaşın ana anlamı kişi bağımsızlığının çatışması demektir.

Bu çatışmada er geç asırlar boyunca iyilik, güleçlik, adalet, her türlü bağımsızlık, bütün zor koşullara karşı egemen olmuştur.

Nasreddin Hoca, tutucu, sömürücü ve olumsuz davranış, inanış ve tutuma karşı (antitez) Türk toplumu sinesinde fıskırması reformcu, taassupsuzluk (tolerance) ve ilerici yeni görüş, düşünüşü, inanışı ortaya çıkararak iyimserlik (obtimizm) ve yaşama tadımını anlatan bir kişi olmuştur.

Çağımızdaki varoluşculuk felsefi görüşünün temellerini Nasreddin Hoca'nın dünya görüşüne kadar dayamak mümkündür. Böylece, yaşamaktaki anlam ve gerçek gidise yön veren kişi olarak Nasreddin Hoca halkçı toplumun yaratığı halkçı bir görüşün temsilcisidir.

Üluslar arası değerlendirmede, yüce ulus niteliğini kazanan toplumlarda bu ulusların yücelikleri iki yönden ortaya çıkararak gelişir. Biri yukardan aşağı doğru devlet, hükümet ve yöneticilerin ortaya koyduğu yücelik. Diğeri de aşağıdan yukarı yani halk, ulus ve alt toplumun yarattığı yüceliktir. Bu köklü, sağlam, yıkılmaz asırlar boyunca süren yüceliktir.

Türk ulusu asırlar boyunca halk ve toplumunda yarattığı değer ve yücelikleri ile ulus-

lar arası ortamda, dünya yüzeyinde saygı ve sevgi ile tanınmış, benimsenmiştir. Bu değerlerden biri de alt halk toplum ve halk varlığından yücelen Nasreddin Hoca'dır.

Nasreddin Hoca ve Karagöz'ün dünya yüzeyinde yayılması, benimsenmesi gerçeğinin başlıca nedeni her ikisinin de, insanoglu'na mutluluk için güldürünün (Humoristique) yeme, içme kadar gerekli olduğunu aşılmasıdır. Gerçekten de çağımızda beden ve ruh sağlığında iyileştirici yeni bir görüş, metod halinde ortaya çıkarak uygulanan «psikosomatik tababet» in dayandığı ana temel de budur. Böylece Türk dünyası, «bir kahkaha bir okka pizolaya bedeldir» deyim ve inanışı ile psikosomatik tababetin ilkelerini Nasreddin Hoca ve Karagöz varlığı yaratması ve değerlendirmesi ile çok eskiden beri çözümlemiştir.

Nasreddin Hoca'nın fiziksel yapısı ile Karagöz ve Noel Baba'nın yapıları arasında ünlü sosyolog Ernest Kretschmer'in ilmi açıklamasına göre bir paralellik bulmak mümkündür. Her üçünün de piknik tipteki yapıda olması akla uygundur. Bu tipler genel karaktere göre, orta bir boy, tıknaz bir yapı, omuzlar arasında oturulmuş kısa ve kalın bir boyun ve bunun üstünde yumuşak, geniş bir yüz, aşağı doğru genişleyen derin ve yuvarlak göğüs altında taşan okkalı bir karın tıpkı Budda'nın heykelini andıran bir yapı psikolojik karaktere göre piknik tipli insanlar genellikle, neş'eli, iyimser (nikbin), iyi kalpli, güler yüzlü, hoş sohbet, rahat, toplumsal davranışlı, şen, güldürü ve şakadan anlar, canlı, hareketli, olgun, herşeyi ağır tarafından alan yumuşaktırlar.

Bu fiziksel ve ruhsal yapı da onların herkes tarafından sevimlemlerini ve tutulmalarını sağlamıştır.

Nasreddin Hoca ve Karagöz'ün bu yapılarına ilâve olarak ta top ve çenber sakallı olduk-

Yağmur yağmaması için yapılan duada bunlar aşkına, Taşbaş aşkına dua edilir. Taşbaş da ister istemez katılır bu duaya.

1 ve 5 numarada sözü edilen padişah, cin ya da peri padişahı bir yana, öbür inançlar hep Taşbaşoğlu ile ilgilidir. Fakat, aslında, ermişler ve ermişlik konusunda halkın inandıklarında bunlar. Folklor üzerinde çalışmış olan Yaşar

Kemal, duyduklarını yerli yerinde kullanmıştır. Buradan iki sonuçta varmak istiyoruz :

a) İyi bir sanatçı halkının inanışlarını iyi kullanabilmektedir.

b) Bu inanışlara benzer inanışları bizim derleyicilerimiz de bulup çıkarır da bu Dergide yayımlarlar ise böylece bazı inanışlar unutulmaktan kurtulmuş olur.

Halk Gelenek ve Eğlenceleri :

Artvin - Şavşat'ın Pancarcı Eğlenceleri

Yazan : H. Cemal KABATAŞ

Karadeniz Bölgemizin hudut ve serhat şehri Artvin ve dolaylarının gerek eğlence ve gerekse folklor bakımından kendine has özellikleri gözle görülecek kadar ayrı ve barizdir. Adı geçen ilimizin bir kazası olan Şavşat'ta eğlenceler yıllar yılı eskinin devamı olup özelliklerini aynen devam ettirirler. Genel olarak tarımla uğraşan, boş zamanı sınırlı olan bu belde halkı belli zamanlarda çılgınca eğlenip yeni enerjiler edinir. Bu Eğlencelerin adı PANCARCI'dır. Zamanı, mısır çapasının bitimi ile çayır biçme mevsiminin arasına sıkıştırılan onbeş gün gibi bir zamandır. Eğlencenin yeri yaylalardır. Doğusu Rusya ve Posof topraklarıyla çevrili Arsiyan, Cin Dağı, Cenkelek Yaylaları, bütün bu eğlenceleri sinesinde taşıyan yaylalardır. Her köy belli birer program dahilinde bu eğlencelere iştirak eder. Arsiyan yaylasına, Kayadibi, Cevizli, Saylıca, Yaşar gibi köylüler çıkarlar. Köylerin gençleri belli bir gün için anlaşılır. Davullar - Zurnalar çalar, belli bir yerde toplanırlar Kalabalık yaya ve atlı olmak üzere binlerin üzerine çıkar. Köylüler toplu olarak yol boyunca

ları fikra, öykü ve oyunlarından anlaşılmalıdır.

Türkiyenin folklor turizmde Nasreddin Hoca'nın yeri diğer turizm dallarına oranla pek te önemsiz olmayan ve uluslar arası değerinde turizmi teşvik eden turisti çeken etkin bir nitelik taşır. Turizm enstitüsü, bilim, araştırma, işletme teşebbüs ve endüstrilerinin, turizm faaliyet ve çalışmalarında Nasreddin Hocayı bu açıdan değerlendirme çaba ve sonuçlarında ekonomik fayda ve kazanç yaratmaları mümkün görülmektedir. Örneğin Memleketimizde son yirmi yıllık turizm kalkınma faaliyetlerinde paralel olarak Akşehirde düzenlenen «Akşehir Nasreddin Hoca Festivali» bu ilçeyi turizm ve bir çok diğer açılardan da değerlendirmiştir.

Hoca insanlığın kötümser (pessimist) dünya görüşü ve davranışı ile iyimser (nikbin) dünya görüşü ve davranışı arasındaki gizli ve açık savaşa başarı ve simgesi (sembolü) olarak ant-sallaşmıştır. Dünya görüşünde bunu benimseyen, Nasreddin Hocalaşan kişi yaşantısında iyimserlikle mutluluğa erişme yolunda demektir.

Nasreddin Hoca düşüncü ve güldürüsünde insanoğlu için o anda bir mutlu yaşantının psi-

türkü, oyun, nara gibi eğlenceler arasında yay-laya varırlar. Yayılda kimsesi olmayanlar, geçici zaman için konukomşuda iskân edilirlir. Hemen o gece tüm eğlenceleri organize edecek bir delikanlı başı seçerler. Delikanlı başı, sabahın programını akşamdan bildirir. Genel olarak program : Kız gölüne, Göllere, Postaya, Mermellere gibi olur. Ertesi sabah Kız gölüne gidilir. Kalabalık dört beş binin üzerindedir. Çalgılar kat kat ve çeşit çeşittir. Göl buzul gölüdür. Bir yamacın yana açılan omuzu üzerindedir. Etraf sayısız çiçeklerin kaynaştığı yerdir. Yükseklik iki bin beşyüz metre civarında olduğu için hava serindir, çağıldayan sular görülmeye değer, Gölün etrafında guruplar oturur. Çalgılar çalar, oyunlar oynanır, vemekler yenir, kadınların türküleri erkeklerin naraları Orta Kayalarda yankılar yapar.

Ertesi günü Göller denen tarafa ananevi gezi saati yaklaşık, yola çıkılır. Dokuma fabrikalarının tüm çeşitlerini, medeniyetin tüm getirdiklerini ve getiremediklerini bu yürüyüşte görürsünüz. Davranışlar, çalgılar, şarkılar o ka-

kolojisine erişmişlik vardır. Hocaya ait bir fikra anlatıldığında bunun yedi ayrı fikra ile tamamlanması gelenek ve zorunluğu, güldürü ile mutlu yaşantının sürdürülmesi istek ve anlamını taşımaktadır.

Hoca, dünya görüşü ve güldürüsünü, eşeği, karısı ve toplu insanlarıyla olmak üzere dörtlü bir bağ ile kurmuştur. Bu çerçeveler içinde dünyaya yayılan davranışları asırlar boyunca tüm insanlara örnek ve güldürüde zengin kaynak olmuştur. Bu kaynak o kadar benimsenmiş ve beğenilmiştir ki hem Türkiyede ve hem de. Türkiye dışında, Hoca nereye yayılmışsa oranın genel veya bölgesel folkloru ve geleneklerini de içine alarak ona ait olmadığı halde bir çok güldürüler ona mal edilmek sureti ile zenginleştirilmiştir.

Özetle denilebilir ki, insan akıl ve mantığının sonuçlandırdığı gerçek doğrultu Nasreddin Hoca'nın prizmasından geçince ayrışmışlarak bu düşünce paradoksal yönde dayanılmaz bir güldürü olur. Bu nedenle, Hoca güldürü dünyasında evrenselleşen bir değer olarak bütün dünyaya benimsenmiş bir varlıktır.

ARAŞTIRMALARI

dar çeşit çeşittir ki, tüm Türkiyeyi gözünüzün önüne serer. Bakarsınız yürüyüşe mola verilmiş, bir gurup Deli horon çekerken, bir mektepli tavas zeybeği çevirir. Birisi mahalli türkü-tutturmuştur. Zaten bölgede o derece eğitim öğretim tutkusu yerleşmiştir ki, okullu olmayan genç bulamazsınız. Üniversitelinin, bir asırlık annesini dansa kaldırması bir espiridir, eğlenceye renk katar. Göller denen yerde (yine Coğrafyacı olarak söyleyeyim) teşekkül etmiş göller de yine buzul gölüdür ve Tavar gölü, Sadeva, Boğa gölü gibi isimler almışlardır. Tavar gölünün kıyısında küçük çocuklar (benim gibi usanmadıklarından olacak) tabii teşehir keserler. Diğer gurup iki burun arasından iki bin civarında koyunu suya dökerler. Hayvanlar ikiyüz metre civarında olan bu mesafeyi yüzerek geçerler. Halk seyredir. Ahlar oflar, aylar duyulur. Sadevaya geçilir. Gençler yüzerler, köylü kadınlar hayretler içerisinde koca koca maşallahlar savurarak seyredirler. Posoffular kayık ve ağ getirmiş olurlar, kayıkla gezilir, balık ağları çekilir, Boğa gölünde de eğlence aynen devam eder. Gölün deniz gibi mavi suları her yıl tavaf edilir. Teyp, pikap, radyolar yerli çalgı ve oyunlar, yankılar yapar.

Üçüncü gün bütün tantana ve debdebe ile Mermellere gidilir. Burası Posoffla hudut olan kısımdır. O mevsimde karların üzerinde gezmek, köylerin sıcakından hınç almak için yapıyor gibi gelir insana. Evet öyle de olur. Karlar üzerinde gezilir. Çok soğuk kaplıcalara girilir. Herkes kırlara yayılır, hasır neşir olurlar. Ağustos sıcakına rağmen yüksekliğin vermiş olduğu serin havaya doyumaz Çiçek demetleri yapılır, pancar torbaları doldurulur. Gidiş gelişteki molalar. Seçilen eğlence yerlerindeki zamanlar eğlence ile geçer. Güreş yapılır. Kuzu kesilir. Karlar arasında şişler döner. Hasılı herşey güzeldir. Ancak, güneşin kaybolmak üzere oluşu, insanı üzer, o kadar.

Dördüncü gün bence pek mâna ifade eden bir gündür. O gün Posta adını verdimiz (halk arasında öyle anılır) hudut karakoluna gideriz. Kuşluk kayasının tepesine varıldığında, karşıda Rusya yaylaları görülür. Hudut direğinin yüz elli metre ilerisinde Rus hudut karakolu - Gözetleme kuleleri ve hayvan sürüleri uzar, gider. Topluluk Karakola iner, ekserivette Teşmen - Üsteçmen olan hudut karakol kumandanları ihtivâr ninelerin ellerini kendi anne'lerinin eliymiş gibi öberler. Elinizde olmayarak gözleriniz yaşarır. Yiyecek v.s. reden erlere dahi ikram edilir. Ha-

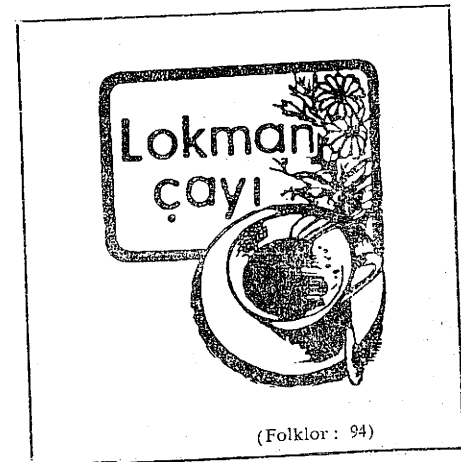
layların, barların, davul ve zurnalar ile dudaklardan dökülen nağmeleri semalara yayılır. Bu gün de sona erer.

Günlere gibi geceler de boş geçmez. Gündüz kesilen bir sürü koyun, gece çevirilir. Erkekler gurup gurup çevirilen koyunların pişmesini bekler. Bu arada durmadan eğlenirler. Kadınların da bu eğlencelerden geri kaldığı görülmez. Onlar da çeşitli evlerde oynamakta, halay çekmektedir. Türkülerin yankıları bunu haber eder.

Beşinci gün Köyler arası güreşler yapılır. Ananevi güreşimizin devamı ve meylimizin neticesidir. Kıran kırana yapılan Karakucak güreşleri çok ilgi görür. Güreşlerimizde genel olarak yakın yayla olan Yoncalı (Sıkıya) köyüne boyun eğeriz.

Diğer bir gün çalgıcıların paralarının temini için DEVE OYUNU denen bir oyun oynatılarak geçirilir. Bunu anlatmak hem zor, hem de uzundur. Gelecek bir yazımızda bu deve oyununu anlatmaya çalışacağız.

Bundan sonra çayrılar biçim zamanının geldiği, dönme gereği sesleri, herkesi uyandırır. Belli bir gün, kazanılmış yeni enerji ile geriye dönüş hazırlıkları yapılır. İş zamanı için yağlar, peynirler, kaymaklar, alınır. Halk toplanmıştır çalgılar ayrılık havası çalar. Ayrı köylerden yenicce birbirini görüp beğenenler, yürek sızısı çekenler üzülürler. Göz yaşları ucuzlaşır. Mendil sallamalar arasında köylerine yönelirler. Gurbetten Pancarcı için, bu arada anne ve babasını görmeğe gelenlerin hüznü dolu geri geri giden bakışları soğuk sulu, serin havalı yaylaları geride bırakır. Bu eğlenceler yıllar yılı sürüp gelir.

1923 den Buyana :

Istanbul Folkloru'na Katkıda Bulunan Değerler

Yazan : İhsan HİNÇER

«Folklor, Doktrinsiz müşterek inanmalar, teorisiz faaliyetlerdir». Folklor başka bir deyimle de Ulusların milli halk kültürlerinin tümüdür.

Folklor, konu itibarile sosyal bir ilim olarak aşağı yukarı yüz yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Memleketimizde ise halk kültürüne verilen kıymet ve onunla meşgul olunması 1908 Meşrutiyet İnkılabı ile başlamıştır.

Rıza Tevfik, önce «Nev - Sâli Afîyet — Sal-nâme-i Tıbbî»de «Raks» hakkında, daha sonra «Peyam» Gazetesinde «Folklor» başlıklı bir makale yayımlamıştır. Rauf Yekta, «Şehbal» dergisinde yazdığı «Musiki Etnografyası» adlı yazı ile bu konuya değinmiş, Ziya Gökalp de «Türkçülüğün Esasları»nda «Halkiyat ve Harsiyat» için bir bölüm ayırmıştır. Bütün bu çabalara rağmen, folklorun metodlu bir şekilde ele alınması Cumhuriyetin ilânından sonra başlamıştır. Bilhassa Ziya Gökalp'in önderlik yaptığı bu hareket, 1927 de meyvelerini vermekte gecikmemiş, Ankara'da kurulan «Türk Halkbilgisi Derneği» geniş çapta çalışmalara başlamıştır.

Istanbul'da bir şube kuran dernek, bütün Türkiye'de muhabir üyelerle ele kesif bir derleme faaliyetine girişmiştir. Bilhassa zamanın Maarif Vekili Hamdullah Suphi Tanrıöver'in yaptığı tamimlerle bu çalışmalara Lise ve Öğretmen Okulları öğretmen ve öğrencileri de katılmışlardır. Derneğin kurucuları arasında bulunan İshak Refet İşırtman, Ziyaeddin Fahri Flıdıkoğlu, İhsan Mahvi bütün mesailerini bu alana yöneltmişlerdir.

Daha sonra 1929 da Derneğin çalışma merkezi İstanbul'a intikal etmiştir.

★

Istanbul, 1453 yılında Türkler tarafından alındıktan sonra, taşile toprağıle, bilim ve sanatale kadur, masalları, efsaneleri, destanları, inanışları, âdetleri, an'aneleri, yatırları, türkülleri, oyunları, giyimleri, sanatları ve içtimâî yaşayışı ile de Türk olmuş, atalarımız beraberlerinde getirdikleri millî kültürlerinin mühürünü İstanbul her yönüne vurmasını bilmişlerdir.

Istanbulun bu ölmez yönünü, 1923 te Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce de tescil etmiş olanlar yanında, bu tarihten sonra da çeşitli yazıları ve eserleriyle tebarüz ettiren tanınmış bilim adamları, tarihçi, sosyolog, folklorcu, et-

nograf ve edebiyat otoriteleri bir hayli çoktur. Bunların başlıcalarını, bunlarla ilgili çalışma yapacaklara bir kolaylık olmak üzere toplu şekilde vermeyi uygun bulduk.

★

Ahmet Rasim, çeşitli gazetelerde yayımladığı Şehir Mektuplarında; Kitabî Gam, Fuşu Atik, Hamamcı Üflet, Falaka, Şinasi, Ömrü Edebi adlı ederlerinde bilhassa İstanbul hayatının folklorla ilgili taraflarını ele almıştır. 1864 de İstanbulda dünyaya gelen Ahmet Rasim'in babası Kıbrıslı Menteşoğlu soyundan posta memuru Bahaeddin Efendidir. Darüşşafakayı bitirmiştir. Şarkılar yazmış ve bestelemiş bir ara mebus ta seçilmiştir. 23/9/1932 tarihinde yine İstanbulda vefat etmiştir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, (1864 - 8/3/1944), İstanbulda doğmuş ve ölmüştür. Babası Sait paşadır. Hemen bütün eserleri İstanbul yaşayışının, İstanbul Hayatının bir aynasıdır. Bundan sonra İstanbul Hayatının içine bu kadar derinlemesine nüfuz etmek imkânı kalmadığı gibi, onun eserleri gibi mahsüller meydana getirilmesi de zordur. Çeşitli ve kademeli okullarda okuduktan sonra Mekteb-i Mülkiyeden mezun olmuştur.

1908 e kadar memuriyette çalışan Hüseyin Rahmi, o tarihte gazeteciliğe ve yazarlığa başladı. Tercümanı Hakikat ve İkdâm Gazetelerinde yazmaya başladı. Ahmet Rasim'le Boşboğaz'ı çıkardı. Bundan sonra (sayısı 60 ı aşan) eserlerini neşretmeye başladı. Bunların hemen hepsi İstanbuldaki sosyal yaşayışın bir aksı idi.

Eserleri : Şık, İffet, Mürebbiye, Bir Muadele-i Sevda, Metres, Tesadüf, Tebessümü Elem, Cehennemlik, Şıpsıvdi, Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç, Sevda Peşinde, Gulyabani, Cadı, Hakka Sığındık, Toraman, Hayattan Sahifeler, Kadınlar Vaizi, Son Arzu, Efsuncu baba, Meyhanede Hanımlar, Ben Deli miyim, Tutuşmuş Gönüller, Nimet - Şinas, Mutâllâka, Billur Kalp, Kaynanam Nasıl Kudurdu, Kesik Baş, Eşkiya İnde, Mezarından Kalkan Şehit, Başımıza Gelenler, Can Pazarı, Kokotlar Mektebi, Namuslu Kokotlar, Utanmaz Adam, Deli Felsef, Şeytan İş, Ölüler Yaşıyorlar mı, Muhabbet Tilsimi, Namusla Aklık, Katil Buse, İki Hödüğün Seyahati, Tünelden İlk Geçiş, İnsan Önce Maymun muydu, Dünyanın Mihveri, Hazan Bülbülü, Tokuşan Kafalar, Kadın Erkekleşince, Mesuduz,

ARAŞTIRMALARI

5705

Müntehabatı Hüseyin Rahmi, Nasıl Öldürdüler, Müslüman Mahallesinde bu olur mu.

Osman Nuri Ergin aslen Malatyalıdır. 1883 yılında Malatyanın halen ilce olan İmiri köyünde doğmuş, 10 yaşında İstanbula gelmiştir. 1901 de Darüşşafaka Lisesini, 1907 de de Edebiyat Fakültesini bitirmiş ve 5/7/1961 de İstanbulda ölmüştür.

Istanbul Şehramaneti'nde memuriyet hayatına atılmış, başkâtiplik, mümeyyizlik, müdürlüklerde bulunduktan sonra İstanbul Mektupçuluğuna tayin edilmiş ve 46 yıllık hizmeti sonunda emekli olmuştur. Bu müddet içinde sayısı elliyi bulan eser vermiştir. Bunların hemen hemen hepsi İstanbul ve Belediye konularıyla ilgilidir. İstanbul Etnografyasına bu eserlerinde geniş yer vermiştir. Bilhassa beş ciltlik Mecelle-i Umur-u Belediye, İstanbulda İmar ve İskân Hareketleri, Türk Şehirlerinde İmarat Sistemi bunlar arasındadır.

Ayrıca hazırlanmış, fakat ölümünden evvel basılmamış eserleri arasında olan Türkiye'de Hanlar, Kervansaraylar, Oteller ve Çeşitli Banma Yerleri ile Galatad Lügati da İstanbul Folkloru ve etnografyasına değinen eserleri arasındadır. Bunlardan başka Türk Folklor Araştırmaları dergisinin V. cildinin 118 nci sayısının 1903 - 1905 nci sayfalarında da «Ayyansaray Paşa Hamamında Çingene Çeyizi Gösterisi» başlıklı bir yazısı çıkmıştır. İstanbul folkloruna ve etnografyasına ait çeşitli dergilerde de yazıları çıkmıştır.

Sermet Muhtar Alus, röportaj makale, roman şeklindeki eserlerine daima İstanbulu, İstanbulun mesirelerini, kadın ve erkeklerini konu olarak seçmiştir. 1887 yılında İstanbulda doğan Alus 18/5/1952 de İstanbulda öldü.

Askerî Müzenin Kurucusu Ahmet Muhtar Paşa'nın oğludur. Özel tahsil hayatı olduğu gibi, Galatasaray Lisesini de bitirmiş, İstanbul Hukuk Fakültesinde okumuştur. Çeşitli dergiler çıkardıktan sonra İstanbul Hayatının çekici konularını işlemeye başlamıştır. Bu arada Yedigün, Yeni Mecmua, Hafta, Akbaba, Amcabey dergilerinde ve başta Akşam, Son Posta, Cumhuriyet olmak üzere İstanbul gazetelerinde «Otuz sene evvel İstanbul», «Kırk yıl Evvelkiler», «İstanbul Dolayırken», Yetmişbeş Sene Evvel İstanbul», «İstanbul Kazan Ben Keççe», «Eski Günlerde», «Masal Olanlar», «Bir Varım Bir Yokmuş», «Eski Konaklar Neler Anlatıyor» konularını ele almış, kitap halinde de şu eserleri yayımlamıştır. Eski Çapkın Anlatıyor, Sülün Beyin Hâtıraları,

ları, Kıvırcık Paşa, Pembe Maşahlı Hanım, Harp Zenginini Karısı, Rüküş Hanımlar, Halalanmalar, Tombul Mirasyedi, İki Gönül Bir Olunca, Onikiler, Kırkıncıdan Sonra, Anasını Gör Kızını Al, Harman Sonu, Bebek Emine, Banker Arif, Şahande Hala.

Osman Cemal Kaygılı, 1890 yılında İstanbulda doğmuştur. Babası Edirnekapı'da bakkal olan Mehmet Mustafa Ağa'dır. Kaygılı, 9/1/1945 te İstanbulda vefat etmiştir. Çeşitli türlerde eserler vermekle beraber, bilhassa halk kültürünü ve yaşayışı ele alan sahne eseri olarak İstanbul Revüsü, Üfürükçü, roman olarak Sandalım Geliyor Varda, Çingenciler, Bekri Mustafa, Aygır Fatma eserlerini vermiştir. Hikâyelerini Eşkiya Güzeli adı altında neşretmiş, ayrıca Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri adlı kitaplarını yayımlamıştır. Çeşitli gazetelerde devamlı olarak yazı yazmıştır. Bunların da çoğu konusunu İstanbul folklorundan almaktadır.

Ortaokul ve liselerde edebiyat öğretmenliği yapmıştır.

Refi Cevad Ulunay, 1890 da babasının vazife ile bulunduğu Şam'da doğmuştur. Aslen Konyalıdır. Babası aynı zamanda Ankara Valiliği da yapan Ali Muhittin Paşadır. Ulunay, Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra gazeteciliğe intisap etmiştir. Eski İstanbulun renkli hayatına dair yazmış olduğu eserler yanında, dergi ve gazetelerde de İstanbulun eski hayatına dair makaleler neşretmiştir. Son zamanlarda Milliyet Gazetesinde yazdığı günlük fıkralarından en az üçte biri bundan elli yıl evvelki İstanbulu dile getirmektedir. 4.11.1968 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş, vasiyeti üzerine Konya'da Mevlâna Türbesi Karşısındaki Üçler Mezarlığına gömülmüştür.

Eserlerinin İstanbul folkloru ile ilgili olanları şunlardır : Dağlar Kırkı, Sayılı Fırtınalar, İstanbul Yosmaları, Beyaz Köşkün Sahibi, Bir Başka Alem, Bu Gözler Neler Gördü.

Musahipzade Celâl, 1870 de İstanbulda dünyaya gelmiş ve 20/7/1959 da ebediyete intikal etmiştir. III. Selim'in musahiplerinden İzzet Şakir Ağa'nın torunudur. Eserleri tarih, âdet ve anane bakımından İstanbulu ve Türk içtimâî hayatını dile getirir. Sahne oyunları, biraz hiciv ve mizah üslûbile yazılmış ve mubalagalı olarak ele alınmıştır. Son eseri, İstanbulun 500 ncü fetih yıldönümü dolayısıyla Türkiye Yayınevi tarafından 1946 da İstanbul Folklor Serisinin 2 nci kitabı olarak yayımlanmış olup «Eski İstanbul Yaşayışı» adını taşımaktadır. Eski âdet-

lere, kıyafetlere, eşyalara sanatlara ait oğup yüze yakın resim yer almıştır. Piyesleri ise şunlardır: Köprülüler, İstanbul Efendisi, Fermanlı Deli Hazretleri, Aynoroz Kadısı, Kafes Arkasında, Bir Kavuk Devrildi, Mum Söndü, Pazartesi-Perşembe, Gül ve Gönül, Atlı Ases, Balaban Ağa, Demirbaş Sarı, Kaşkçılar, Gülsüm, Lâle Devri, Macun Hokkası, Selma, Yedekçi. Bu eserleri Şehir Tiyatrosunda oynandığı gibi, bazıları filme de alınmıştır.

Burhan Felek, 1889 yılında İstanbulda doğmuştur. Şurayı Devlet âzası Ziyaettin beyin oğludur. Halen Milliyet (bir yıl öncelerine kadar ise Cumhuriyet) Gazetesinde fıkra muharrirliği yapmaktadır. Aynı zamanda İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanındır.

Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra Ticaret Bakanlığında müşavirlik, öğretmenlik, avukatlık yaptı. Sonunda fıkra muharrirliğini meslek olarak seçti. Yazılarında İstanbul hayatı başyeri işgal eder. Pazar günleri haftada bir defa yazdığı mizahi yazılar, tamamen İstanbul'u dile getirir. Orada her sınıf halk kendisini bulur. En sunturlu argodan, en kibar İstanbul efendisi lehçesine kadar hepsi bu yazılarda mevcuttur.

Mehmet Halit Bayrı, 1896 yılında İstanbulda doğmuş, 27/10/1958 de yine İstanbul'da gözlerini hayata kapamıştır. Babası Diyarbakırlı Deniz Binbaşısı Ahmet Muammer beydir. Bütün ömrünü Belediyedeki mesleği dışında folklor ilmine vakfetmiştir. Tahsilini İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesinde yapmıştır. Memuriyet hayatına Ayan Meclisi kâtipliği ile başlamış, İstanbul Belediyesi Mezat Müdürü iken emekli olmuştur. Türkiyenin ilk folklor dergisi olarak yayımlanan Halk Bilgisi Haberlerini 121 sayı çıkarmıştır.

Folklorla ait yüzlerce makalesinden başka şu eserleri vardır. Mâniler, Cumhuriyet Devrinde Halkbilgisi Hareketleri, İstanbul Argosu ve Fâbirileri. Halk Şairleri hakkında küçük notlar, Halk âdetleri ve inanmaları, İstanbul Folkloru I. Cilt, Halk Şiiri XIX. Yüzyıl, Halk Şiiri XX. Yüzyıl, Gevheri, Virâni. Ölümünden evvel İstanbul Folkloru Cilt II. nin bazı bölümleri Türk Folklor Araştırmaları dergisinin II. cildinde kendi adı, bir kısmı da Adil Özseven takma adıyla yayımlanmış, 1964 yılında da Hayat Mecmasında fasiküller halinde ilâve olarak neşredilmiş, sonra da bir cilt halinde toplanmıştır. Yayımlanmamış eserleri ise şunlardır: Saz Şairleri hakkında araştırmalar (6 cilt), Mutasavvif Halk şairleri hakkında araştırmalar (2 cilt), Üç

kadın şairimiz., Son Osmanlı Tarihçileri, Türk Halk edebiyatında Atatürk ve İnönü, Çanakkale Savaşı hâtıraları, İstanbul Semtleri, Aşık Remzi Akbaş mahlasile yazdığı şiirleri.

Selâm Nüzhet Gerçek, 1891 yılında İstanbulda doğmuş ve 12/12/1945 te yine İstanbulda ölmüştür. Hazinei Evrak dergisi kurucusu yazar Mahmut Celâleddin Beyin oğludur. Gahtasaray Lisesini bitirdikten sonra tarih öğretmenliği olmuştur. Ömrünün son yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü olarak görev yapmıştır.

Başlıca eserleri Türk Matbaacılığı, Türk taş Basmacılığı, Türk Gazeteciliği, Türk Temaşası, Tiyatro Tarihi ve Tiyatro Bilgisi adlı kitaplarıdır. Türk Temaşası folklorcuların ve oyun-tarihi için malzeme arayanların daima başvuracakları bir kaynak olacaktır.

Cemaleddin Saraçoğlu, 1893 yılında İstanbulda doğmuştur. Rüsumat Vezne Müdürü Ali Rıza Beyin oğludur. Moda Fransız Lisesini bitirmiştir. Çeşitli gazetelerde mütercimlik, yazarlık, sekreterlik, yazı işleri müdürlüğü yaptıktan sonra 1938 de Yeni Sabah Gazetesini çıkarmaya başlamıştır.

Yirminci Asır dergisinde ve bazı gazetelerde eski İstanbul Hayatına dair çok değerli yazılar yazmıştır. Kendisinde mevcut Karagöze ait etüt ve Karagöz takımları İstanbulun en usta Karagöz tasviri kesici ve yapımcılarının elinden çıkmıştır. Bu konunun en selâhiyetli bir rüknüdür.

Münir Süleyman Çapanoğlu, 1894 yılında İstanbulda dünyaya gelmiştir. Babası Süleyman Efendidir. Halen muhtelif gazetelerde yazdığı gibi, Gazeteciler Cemiyetinde de görevli olup, gözlerinden rahatsız bulunmaktadır. Lise tahsilini Hadikâi Meşveret ve Saint Joseph de yapmıştır.

Gazete ve dergilerde çeşitli konulardaki yazıları arasında bilhassa İstanbul folkloruna, eski hayatına ait yazıları ile temayüz etmiştir. Sayılamayacak kadar çeşitli adlarla da yazılar yazmıştır. Her türde eser vermiştir. Başlıca folklorla ilgili eserleri Bektaşî Nükteleri, Zeybek Kara Haydutlar, Basın Tarihinde İlâve, Basın Tarihimizde Mizah Tarihi'dir.

Ord. Prof. Dr. A. Sühey! Ünver, 1898 de İstanbulda doğmuştur. Muhaberati Umumiye Müdürü ülemadan Mustafa Enver beyin oğludur. Tıp Fakültesini bitirdikten sonra Fransada ihtisas yaptı.

Tıp folkloru, Mahyalar, Efsaneler, Halk Resmi ve Tezyinatı ve Tezhipçiliği hakkında eser

leri mevcuttur. Folklor ve etnografya alanı dışındaki eser ve derlemeleri ise sayılamayacak kadar çoktur.

Halén Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğüdür.

Münif Fehim Özarman, Ahmet Fehim beyin oğludur. 1899 yılında İstanbulda dünyaya gelmiştir. Üsküdar Lisesinde okuduktan sonra Güzel Sanatlar Akademisi Resim Şubesini bitirmiştir. İstanbulun eski hayatını tasvir eden resimleriyle ün salan ressamlarımızdandır.

Kelebek, Aydede, Akbaba, Yedigün, Yirminci Asır, Bütün Dünya, Son Posta ve Hayat dergisi ve gazetelerinde Eski İstanbul Hayatına ait resim ve tablolar yayımladı.

Ayrıca Dünden Hâtıralar, Şiir Bahçeleri, Eski Şiirlerin Medlül'leri başlığı altında yaptığı resimler eski hayatımızı yansıtır.

Reşat Ekrem Koçu, 1905 yılında İstanbulda doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi mezunudur. Liselerde yıllarca öğretmenlik yapmıştır. Babası muharrir Ekrem Reşat beydir. Türk tarihinin sanat, gelenek ve çeşitli olayları ile İstanbulun her tarafından fıskıran Türk damgası taşıyan eserleri tesbit için ömrünü vakfetmiştir. Bütün eserleri tarihe ilgili olmakla beraber folklorla da ilişkilidir. Eserlerinin bir kısmı kitap halinde çıkmıştır. Bir kısmı da Gazetelerde seri halinde yayımlanmıştır. Bunların hepsini «İstanbul Ansiklopedisi» adındaki eserinde toplamaktadır.

Cumhuriyet Gazetesinde «Türk İstanbul - Osman Gaziden Atatürkte - 600 senelik tarih panorması» başlıklarile çıkmıştır. Milliyet, Tasvir, Ulus, Hafta, Yedigün, Yirminci Asır, Akbaba, Tef, Tercüman gazete ve dergilerinde de İstanbul hayatını, folklorunu ve yaşayışını çeşitli yâhlerle makaleler halinde dile getirmiştir.

Oğlu Mehmet Koçu'nun kurduğu Koçu Yayınevi vasıtasile telif ettiği İstanbul Ansiklopedisi'nin ilk 10 cildini yayımlamıştır. Ansiklopedinin 16 ciltde tamamlanmasına çalışılmaktadır.

Mehmet Salih Erimez, 1903 yılında İstanbulda doğmuştur. İstanbul Erkek Lisesini bitirdikten sonra ressamlığı seçti. Bilhassa Cumhuriyetten sonra resim çizmeve başladığı halde, Cumhuriyet öncesi içtimâi hayatını canlandıran, resim - karikatür alanında geçmişe ışık tutan en verimli ressam olmuştur. Eserlerini muhtelif gazete ve dergilerde «Hadiselerden ilhamlar», «Nasreddin Hocaya Sorarsanız», «Geçmiş Zaman İçinde», «Resimli Tarihî Fıkra'lar» ve daha buna benzer başlıklar altında izahlı olarak yayımla-

mıştır. Akbaba, Şaka, Karikatür dergilerinde de resimleri çıkmıştır. Bunların yüzde doksanı eski İstanbul hayatını canlandırmaktadır.

Malik Aksej, 1903 yılında Katerin'de doğmuştur. Babası İstanbullu Dünyu Umumiye ve Malîye memurlarından Mehmet Şevket beydir. Aksej 1921 de İstanbul Muallim Mektebini bitirmiş, 1929 yılında açılan imtihanı kazandığı için Berlin Güzel Sanatlar Okuluna gönderilmiştir. 1932 de burasını da bitirmiş ve Türkiyeye dönerek Gazi Eğitim Enstitüsünde Resim - İş Öğretmenliğine tayin olunmuştur.

Bilhassa İstanbul Kahvelerindeki duvarları süsleyen halk resimleri konusunda Türk Folklor Araştırmaları dergisinin 1966 ve takip eden yıl sayılarında yazdığı yazılar dikkate değer mahiyettedir. Ayrıca 1960 da yayımladığı Halk Resimleri, 1959 da basılan İstanbul Marisinde, Kuş Evleri ve 1967 de çıkan Türklerde Dinî Resimler adlı eserleri İstanbul folkloru ve etnografyasile ilgili bulunmaktadır.

Selâsi Münir Yurdatap, 1909 yılında Trablusgarp'ta doğmuştur. 1911 de Trablusgarp'ın İtalyanlar tarafından işgal edilmesi üzerine babası Süvari binbaşısı Ahmet Şevket beyle İstanbula gelmiştir.

İlkokulu Beşiktaş'ta Şemsülmekâtip, orta ve liseyi babasının vazife dolayısıyla bulunduğu Şam Sultanisinde ve İstanbul İtalyan Lisesinde yapmıştır. İtalyanca ve Arapça bilir. Folklorun bilhassa halk hikâyeleri ve masalları türünde eserleri mevcuttur. Defalarca ve 100 binlerce nüsha basılan Haçerli Hanım ve Billür Köşk adlı masal kitapları ile Halk Manileri adlı eseri İstanbul Folkloruna aittir. Ayrıca bu türde sayı 50 yi aşan eseri mevcuttur.

Prof. Sabri Esat Sivavuşgil, 1907 de İstanbulda dünyaya gelmiştir. İstanbul Hukuk Fakültesini ve Lyon Edebiyat Fakültesini bitirmiştir. Ahmet Esat beyin oğludur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde profesörlük yapmıştır.

8.10.1968 de İlen Sivavuşgil'in, «İstanbulda Karagöz ve Karagözde İstanbul» adlı eseri büyük yankılar yapmıştır. 1938 de basılan bu eserinden sonra 1941 de «Karagöz» adlı eseri de basılmıştır. Easin, Yayın ve Turizm Bakanlığının bastığı İngilizce renkli Karagöz büyük alâka görmüştür.

Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu, 1912 yılında İstanbulda doğmuş ve yine İstanbulda 23/12/1963 tarihinde vefat etmiştir. Mahmut Selim beyin oğludur.

Hukuk Fakültesini bitirmiş, öğretmenlik ve

askeri hâkimlikten sonra Askerî Müze, daha sonra da Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü olmuştur.

İstanbulun tarih, etnografya ve folkloru ile ilgili eserler ve makaleler yazmıştır. Eserlerinin adları şunlardır: Sultan Aziz, Tarihî Odalar. Tarihi gözüyle Atatürk, Eski Türk Sanatları. Bunlardan başka İstanbul Çesmeleri, İstanbul Yahıları, İstanbul Konakları gibi seri makaleleri Cumhuriyet ve Akşam gazetelerinde çıkmıştır. «Asırlar Boyunca İstanbul» 22/10/1954 - 18/7/1955 tarihleri arasında Cumhuriyet Gazetesinde ilâve olarak verilmiş, sonra da kitap haline getirilmiştir.

Son eserleri arasında «Çocuk Elbiseleri Serisi»nde vardır.

Naki Tezel, 1915 yılında İstanbulda doğmuştur. İbrahim Cemaî beyin oğludur. İstanbul Hukuk Fakültesinden mezundur. Halen İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdüdür.

Önceleri İstanbul'da çocukluğunda dindediği ve sonra da derlediği masalları 1935 - 1940 yılları arasında Halk Bilgisi Haberleri Dergisi'nde yayımlanmış, fazla basılan formalardan da «İstanbul Masalları» adlı ilk eserini ortaya koymuştur. Kitap halinde çıkan eserleri şunlardır: Keloğlan Masalları, İstanbul Masalları, Köroğlu Masalı, Bilmeceler ve Mâniler, Altın Tas, Beybörek, Alabalık, Çocuk Masalları, Altın Araba, Peri Kızı, Yeşil Kuş, Keloğlan, Elmas İşlemeli Kılıç, Konuşan Kaval, Fairy Tales From Turkey (Londra), Seksen Göz, Şamdan Kız, Kırk Kardeş, Fatma Nine, Altın Bülbül, Küçük Sultanın Güvercini, Contes Populaires Turcs, Limon Kız, Üç Güzel Masal, Talih Kuşu, Korkusuz Sultan, Türk Halk Bilmeceleri. Türkiye Folklor ve Etnografya Kılavuzu.

Ayrıca çeşitli dergi ve gazetelerde İstanbul folkloru ve masalları hakkında da çeşitli yazılar yazmıştır.

Tahir Alangu, 1916 da İstanbulda doğmuştur. Muhtar Nâzım beyin oğludur. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmiştir. Öğretmenlik ve yazarlık yapmaktadır. Halen Robert Kolej yüksek kısmında Folklor Dersleri öğretim üyesidir.

Yeni Türk ve Yurd dergilerinde folklorla ilgili yazılar kaleme almıştır. Bu arada İstanbul Küllhanbeyi ve Semai Kahvehaneleri, temaşa sanatı, Karagöz, Ortaoyunu ve Keloğlan masalları konusunda incelemelerde bulunmuş ve aynı konularda konferanslar vermiştir. «Çalgılı Kahvelerdeki Küllhanbey Edebiyatı ve Numune-

leri» adlı eseri 1943 yılında basılmıştır. İstanbul folkloruna aittir.

Adnan Veli Kanık, 1916 da İstanbulda doğmuştur. Müzikolog Veli Kanık'ın oğludur. Boğaziçi Lisesini bitirdi. Daha sonra gazeteciliği seçti. Bilhassa mizah türündeki yazıları İstanbul ve İstanbulda yaşayanları çeşitli yönlerle ele almaktadır. Bu yazılar İstanbul argosuna büyük malzeme vermektedir. Yazılarının toplandığı eserlerinin adları şunlardır. Mapusane Çeşmesi, Sosyete, Uçan Daireler, Seçim Konuşmaları, Kaynana.

Çeşitli dergilerde ve gazetelerde yazmaktadır.

★

Kimliklerini ve eserlerini birer birer ele aldığımız İstanbul Folkloruna emeği geçen yazarlarımız yanında, makale ve çeşitli eserleriyle İstanbul Halk Kültürü konusunda eser veren bir çok değer daha vardır. Bunların içinde Muallim M. Cevdet, Tarihi Ahmet Refik, Refik Ahmet Sevengil, Ahmet Baha Gököğlü, Fikri Özbakan, İzzet Kumbaracılar, Semih Müntaz, Mehmet Zeki Pakalın, Rauf Yekta, Ercüment Ekrem Talu, Ahmet Kutsi Tecer, Refik Halid Karay, Sadedtin Nüzhet Ergun, Eflâton Cem Güney, Murat Uraz, Mahmut Ragıp Gazimihâl, İhsan Hamami, Mesut Cemil, Raif Yelkenci, Nezihe Araz, Ferruh Arsunar, Münevver Alp, M. Şakir Ülkütaşır, Muharrem Zeki Korgunal, Hüseyin Behçet Şehsuvar, Mahmut Sadık ve daha bir çokları yer almaktadır. Bunlar, İstanbul folkloruna ait yazılar, notalar ve eserler yayımlanmışlardır.

Ancak, konu ve çalışma alanı olarak sadece İstanbul Folklorunu seçmedikleri için adlarını vermekle yetinmiyoruz.

★

İstanbul, değerli folkloristlerin topladıkları malzemenin gösterdiği gibi, Türk İstanbul olarak bu bilgilerin ışığında bir tek kalp olarak atmaktadır. Türk Halkı, 500 yıl zarfında yaşayış ve belgelerle İstanbulla, onun her köşesine şahsiyetini hak eden birer efsane yadigar etmiştir. Bu sayededir ki İstanbul, Türk damgasını taşımaktadır. İstanbul'u İstanbul ve Türk yapan, onun her zerresine sinen Türk âdet, inanış, düşünce ve san'atlarıdır. İstanbulun her köşesinde bir ermiş, bir evliya yatar. Hepsinin bir hikâyesi, bir mânası, bir destanı vardır. Hiç bir ulus, bir beldeye 500 yılda bu kadar derinlemesine mâna ve ruh halinde sahip olamamış, toprağına taşına böylesine damgasını vuramamıştır.

Folklorun varlığı ve kerameti de buradadır

İnanışlar :

Baskil ve Çevresinde Yatırlar ve İnanışlar

Yazan : Nebahat ÇETİN

Baskil'in Eski Baskil mahallesinde (eskiden köydü bu mahalle) halk deyişi ile ziyaret (yatır) ler, bunlara inanışlar, ziyaret etme ve günlerle ve bunlara ait efsanevi anlatımları açıklamaya çalışacağım.

Bu yörede de yurdun hemen hemen her ilçe ve köyünde bulunan pek çok ziyaret (yatır) vardır. Yöre halkı çeşitli bunalım hallerinde, çözümlü güç sorunları karşısında, hastalık ve benzeri olaylar için bu yatırlara adalarda bulunur, haftanın belli günlerinde ziyaret etmeye giderler. Yörede en çok tanınan ve ziyaret edilen yatırlar :

1 — Hasan Baba, 2 — Marif Baba, 3 — Hadır Baba, 4 — Yeni ziyaret.

Yukarıda sıraladığım yatırların ilk üçünün yani Hasan Baba, Marif Baba ve Hadır Baba'nın kardeş olduklarına dair söylentiler yörede oldukça güçlü bir şekilde yaygındır. Bununla ilgili olarak dindediğim en ilginç rivayeti akrabamızdan yaşlı bir nine anlattı. (Anlatanın adı: Zabite Çetin, yaşı: 70 - 80 arası, kimden duyduğu: ailesinde ve çevredeki o zamanın yaşlı kişilerininden. Konuştuğu dil: Kürtçe)

Zabite Ninenin anlattıklarına göre; çok eskiden gâvurlar (düşmanlar) buralara kadar gelip, yöreyi ellerine geçirmişler. (Bu istilâ Sevr antlaşmasından sonra yahut Birinci Cihan harbi sıralarında olabileceği gibi Elâzığ'da kabarık bir çoğunluğa sahip olan Ermeni'lerin isyanı ve kovulmaları sırasında da olabilir). Bunlar köylülere çok eziyet yaparlarmış. Köylüler savaşmak üzere toplandıkları zaman bunlara üç ermiş kişi de katılmıştır. Bu ermiş kişiler Hasan Baba, Marif Baba (Keltmenin aslı Maruf olabilir) ve Hıdır Baba isimli üç kardeşmiş. Düşmanla savaşırken önce Hasan şehit olmuş (Baskil ilçesinin kuzeyinde Doğancık köyündedir), diğer iki kardeş daha bir heyecanla savaşmışlar. Birî (Marif Baba) kuzey batı yönünden, Hadır Baba da güney batıya yönelerek savaşmışlar. Bir gün sonra Marif Baba şehit olmuş. (Eski Baskil mahallesinin kuzeyindedir türbesi). Ertesi gün Hıdır Baba da güney batıda bir tepenin üzerinde şehit olmuş, Bir gün ara ile üç kardeşin üçü de şehitlik mertebesine ulaşmışlar. Üç şehit'in düştükleri yerlere nur inmiş. Halk türbelerini yapmış, bundan sonra köylüler bu

türbeleri ziyaret ederek dilekler dilemiş, adaklar adanmışlar. Hasan Baba türbesi çarşamba günleri, Marif Baba Perşembe, Hadır Baba Cuma günleri ziyaret edilir. Bu günler dışında ziyaret edilseler bile çoğunlukla bu belli günlerde yapılır ziyaretler.

Bu üç yatırla ilgili bir efsane de şu: Yine Zabite nineden dinledim. Yatırlar konuşup görüşmek için Cuma akşamları (Perşembeyi Cumaya bağlayan gece) köyün yakınında bulunan asırlık bir meşe ağacının altına gelip, atlarını bağlar, konuşur, namaz kılar ve ayrılırlarmış. Bu meşe ağacı ninegilin tarlasında bulunmuş. Tarlanın ve ailenin uğuru bu ağaçta imiş. (Ninenin söyleyişi tabii bu) Önceleri (Bu günleri o zamanlar çocuk olduğum halde anımsarım) aile oldukça kalabalıktı. Anadolü'da erkeklerin kadınlardan daha değerli oluşu (bu ananeleşmiştir) bu aileye ayrıca güç verirdi. Zira ailede güçlü kuvvetli erkekler vardı. Sonra bunlar bir iki yıl arayla öldüler. Ailede bir tek erkek kaldı; o da yarı sarsaktı. Belki bulayıcı bir hastalıktı bu ölümlerin nedeni, ama Zabite Nine bunu şu şekilde anlatır.

«O zamanlar bir gece düş gördüm. Düşte yeşil sarıklı, yeşil abalı biraz yaşlıca biri bana;

— Söyle o meşe ağacını kesmesinler. Orası bizim buluşup konuştuğumuz yer. Ağaç kesilirse aileniz iflâh olmaz, dedi, diyor.

Sabah kalktığımda bir şey söylemedim. Zaten ağacın kesileceği de söz konusu değildi. Fakat akşam olunca kocam o meşe ağacını kesceklerini söyledi. Kesmeyin filân dedimse de dinletemedim. O gece yatınca yine bir düş gördüm. Bu sefer biraz daha genç biri geldi. Al bir ata binmişti. Yine yeşiller içindedi. Yanına geldi, atının geminden tutmuştu;

— O ağacı kesmesinler. Ağabeyimin sözünü tutmadınız, beni dinleyin dedi. Yoksa ocağınız söner. (Ocak sönmesi; bir ailede hiç erkek kalması anlamındadır. Erkeklerinizin hepsi ölecek..... gibi)

Sabah yine kesmeyin dedim o meşe ağacını ama dinleyen kim? Ertesi gece yine düş gördüm. Bu kez pek genç bir girdi düşüme. Doru bir ata binmişti. Yeşil aba ve yeşil sarıklı idi. Yanına geldi ve:

— İki ağabeyimi de dinlemiyorsunuz. Bari beni dinleyin de kesmeyin o ağacı. Bizi birbirini-

mizi görmekten yoksun bırakmayın. Sonu size felâket getirir dedi.

Ben de: «Siz kimsiniz» dedim, diyor. O zaman genç adam:

— Önce gördüğün Hasan Babaydı, ikincisi Marif Babaydı, ben de Hadır Baba'yım dedi ve kayboldu.

Anlatıldığına göre ne kadar direnmişse o ağaç kesilmesin diye dinletememiş. (Bu arada hemen belirtilmesi gerekli nokta şu: Tüm Anadolu'da bu ve buna benzer efsanevi olaylarda üç gün veya üç gece ikaz veya uyarılar yapılır. Bunun nedenini - kesinlikle bilmiyorum ama - bu tür olaylardaki ilk uyarmanın önem kazanmadığı, ikincisinin ise yine üzerinde durulmayı gerektirmediği, üçüncü anlatımdan sonra karşı tarafa suç yüklenmesi içindir. Zaten bu yörede «Yiğidin kavli (sözü, şartı) üçtür» gibi bir deyim yaygındır).

Meşe ağacının kesilmesi üzerinden daha bir yıl geçmeden oğulları, birkaç ay sonra kocası, aradan bir - iki yıl geçmeden bir kayın biraderi, onun arkasından diğeri ölüyor. (Bu ölümleri ben de anımsıyorum) Nine bu ölümlerin ve sönen ocağın nedenini o ağacın kesilmesinden sonra yatırların gazabına uğramak şeklinde yorumluyor. Çünkü yatırlar her hafta Perşembeyi Cuma'ya bağlayan gece bu ağacın altına gelerek görüşürlermiş. Doğru ve yanlış olabilir. Fakat yatırlar inanmak ve bu inançların güçlüğü bakımından önem kazanır.

YATIRLARA BAŞ VURMA, ONLARA ADAK ADAMA NEDENLERİ

Yöre halkı her türlü problemin çözümünü için yatırlara başvurup adaklar adadığı gibi, huzur ve rahat içinde yaşarken de Tanrıya şükranlarını iletme için yatırların aracılığından yararlanır.

Maddeler halinde yazılması gerekirse:

1 — Hastalıklarda, baş ağrısından, tüberküloza, kansere dek tüm hastalıklar karşısında yatırlara baş vurulur. Hasta veya (eğer götürülebilir) derecede ağır bir hasta ise) giysilerinden birkaçı götürülerek yatırların türbelerine sürülür. Hasta kişi götürülmüş ise bir gece yatırın yanında uyur. Göreceği düşe göre yorumu yapılır. (Özellikle Hasan Baba'da kalınır. Çünkü Hasan Babanın türbesi yanında Cami ve bir mescit vardır.)

2 — Ailelerin geleceği ve selâmeti için: Herhangi bir sorunla karşı karşıya bulunan ailelerin ise bu sorunlarına çözüm aramak için ilk

başvurdıkları yer yine yatırlardır. Ayrıca bugünkü düzenlerinden hoşnut bu düzenin devamını isteyen aileler yatırlara giderek dualar okur, namaz kılar ve dilekler de bulunurlar.

3 — Çeşitli durumlar karşısında: Bu tür ziyaretler en yaygın olanlarıdır. Çocuğu ölen (kalmıyan), besledikleri hayvanların hastalıkları için, bağ, bahçe ve tarlaların verimi için gidenler de çoktur.

YATIRLARI ZİYARET ETME

Ziyarete gitme başlı başına büyük ve özel bir iştir. Özellikle kadınlar ve çocuklar giderler. Bir gün önceden, ziyarete gidecek aile komşu ve yakınlarına haber verir. Çoğunluk 5 - 10 - 15 kişilik gruplar halinde gidilir. Temizlik birinci derecedeki koşuldur, ziyaret etmede. Vücut ve giyeceklerin temizliği yapılır. Çamaşır yıkanır, banyo yapılır. Ailenin maddî gücüne göre yemek ve yiyecekler hazırlanır.

ZİYARETLERE GÖTÜRÜLEN YİYECEKLER

1 — Kuzu, oğlak yahut horoz eti ve bu etlerin suyunda pişirilmiş maydonozlu baharatlı pilâvlar.

Kesilecek hayvan ne ise kestirilir. Temizlenip büyükçe bir kapta haşlanır. Ciğerleri pişirdikten sonra küçük küçük doğrar bir kenara koyarlar. Etler parçalanır ve bir tepsiye yığılır. Etin suyuna bol miktarda bulgur atılarak pilâv pişirilir. Pişen pilâvın üzerine bir miktar yağ dağınarak dökülür. Sonra büyük bir kapta pilâva doğranmış diğer, maydonoz ve baharat serpiyerek karıştırılır. Soğutulur. (Bozulup kokmaması içindir bu) Daha sonraları pilâvın üstüne etler konularak ziyarete hangi kaplarla gidilecekse (Bazen büyük bir çikindir bu) paketlenir. Heybelere konulur.

2 — EKMEK: İki tür ekme yapılır. a) Mayasız yufka ekmeği. b) Mayalanmış saç ekmeği. Ekmekler de yağlanır çoğu kez.

3 — ÇEREZLER: Ceviz, pestil, badem ve hedik götürülür yemek ve ekmeklerin yanısıra. Hedik: Buğday ve nohut karıştırılarak pişirilir, iyice piştikten sonra indirip süzülür.

Yukarıda sıraladığım yiyecekler ziyarete gidecek günün gece yanından pişirilip hazırlanır. Bütün gece uyumadan bunları hazırladıkları olur. Bu gece yapmalar, yiyeceklerin bozulup kokmaması içindir.

ZİYARET, GİDİŞ ve ZİYARET ETME

Sabahın çok erken saatlerinde kalkılır. Temiz ve - varsa - yeni elbiseler giyilir. Yiyecekler heybelere yerleştirilir. Sonra bunlar eşeklere

Halk Dansları :

Harput ve Elâzığ'da Kadın Oyunları

Yazan : İshak SUNGUROĞLU

Bu oyunların başında yine «Çaydaçıra» Oyunu gelir. Çok dinlediğimiz ve çok seyrettiğimiz «Çaydaçıra» oyunu, yalnız erkekler değil, Kadınlar, genç kızlar ve hatta çocuklar arasında bile oynanırdı. «Çaydaçıra» oyunu ve havası, seyredenler için bir neş'e ve heyecan kaynağıdır.

Bir Kültür ve neş'e diyarı olan Harput, esasen âlimleriyle, şairleri, edipleriyle, hoşsohbet insanlarıyla, zengin folklor ve tarihiyle ve bütün mukaddesat ve heyecanıyla sönmüş, kül olmuş bir gölge halinde aramızda dolaşmakta ve ara sıra da gözlerimizin önünde canlanmaktadır. İşte bu canlanmadır ki, Harput'un orijinal oyunlarını, uzun ve ağır ezgilerini, şarkı ve türkülerini bin bir gece masalları gibi hâlâ içimizde yaşatmaktadır. Onun bizlere bir miras olarak bıraktığı neş'e ve heyecan, her geçen yıl için bir az daha sönmekte, ashını itirmede ve bir az daha bizlerden uzaklaşmaktadır.

Bazen İstanbul'da genel şenlikler tertip edilir. Elâzığ'dan hususî ekipler, getirtilir. Gelenleri izliyorum. Nerede o eskilerin mayaları, hoyratları, divanları, üç ayakları, halayları, horumları. Bunların hepsinde de bir gerileme ve deşişlik göze carpmada!.. Bu gerilemenin sebepleri yüklenir ve konuşa, güle içleri umut dolu yola çıkar.

Ziyaret yerine varınca birkaç rekât namazdan sonra yiyecekler çıkarılır. Ziyarete gelenler yemeklerini yerler. Bu günlerde, ziyaretcisi ve türbe çevresindeki evlerden gelen hanım ve çocuklarla çok kalabalıktır oralar. Oradakilere yiyeceklerden ikram edilir. Yiyeceklerin bir kısmı da köye geri getirilmek üzere ayrılır. Köye dönüşte bu komşulara «Ziyaret ekmeği» yahut «Ziyaret pilâvı» adıyla şifa olması için dağıtılır. Ayrıca türbe yanındaki topraktan getirilerek çoğunlukla hastalara bir tutam yedirilir.

Ziyaretin tam olması için, türbenin kible duvarındaki bir taşa (Temel taşlarıdır bunlar) yerden alınan ufak taşlar az tükürkle ıslatılarak yapıştırılır. Taş yanısıra da düşmezse, dilekler olacak demektir. Aksi umutsuzluğa düşürür ziyarete gidenleri. Ayrıca ziyaret ağacına (orada bulunan herhangi bir mevva veya yabani ağaçtır bu) evden getirilen renkli kumaş parçaları bağlanarak dileklerde bulunulur.

Fakat son yıllarda yatırlara eski rağbet kalmamıştır. Doktor, veteriner hekim ve teknik elemanlar yatırların yerini almıştır, denilebilir.

lerinden en başta geleni de, son yıllarda bütün Türkiyeyi bir afet halinde saran göçlerdir. Bu yüzden ne Harput'da Harput'lu. Ne Elâzığ'da Elâzığ'lı kalmıştır. Toplum dağılınca, ortada ne oyun kahr ve ne de şarkı ve türkülerimiz?.. Bu önemli ses ve rakslarımız da bu yüzden asıllarını ve asaletlerini itirmişler ve itirmektedirler. Hulâsa Harput'a ve Elâzığ'a yazık olmuştur.

Şimdi esas konumuza gelelim:

Harput'un ses folkloru da çok zengindir. Uzun ve ağır havalarından başka 70'e yakın türkü ve şarkısı olan bir memleketin elbette ki, müzik ve oyunları da o nisbette orijinal ve çekici olur. Bu şarkı ve türküler, ya bir kılarnet veya bir ut, ya da bir kemanın refakatiye söylendiği gibi, müzik âletleri bulunmadığı zamanlarda ise sesleri güzel ve gür - erkek olsun, kadın olsun - bir kaç kişinin topluluğu ile de söylenebilir ve çok defa da kadın topluluklarında tefecilerin, ellerindeki tefe parmaklarının temasıyla türküye başlamalarıyla da oyunlara geçilirdi. Çok defa ev sahibleri tarafından o topluluk içinde iyi oyun bilen genç kadın ve kızlar oyun'a kaldırırlar. Bu oyuna kaldırılanlar, tek oynadıkları gibi, karşı karşıya gelerek de çift oynarlardı.

Oyuncular, her hangi bir, türkü veya bir şarkı çalınır ve söylenirse bu söylenişin temposuna ayak uydurarak oyuna başlar. Etraf ise müzik temposunun haricine çıkmamak suretiyle oyunun devamı süresince el çırpır. Oyuncuyu heyecana getirmek için desteklemeğe çalışırlardı. Böylece oyuncunun neş'esi artar. Heyecanı artar. Yeniden yeniyi figürler yaratarak raksına hız verir ve etraftan sürekli alkışlarla karşılanırdı.

Tek veya çift oyuncuları, yorulunca kendileri, topluluk arasından istediklerini ellerinden tutarak oyuna kaldırır ve bu şekilde eğlenti saatlerce devam edip giderdi.

Bütün bu oyunlarda göbek atma ve yahut her hangi çirkin bir hareket yapılmaz. Oyuncular, asil, kibar ve olgun bir hava içerisinde oynar. Rejim, her ân ve her zaman muhafaza edilirdi. Bu usulun haricine çıkan oyuncuları, topluluk tarafından iyi karşılanmaz ve ilgililer tarafından da uyarılarak yerlerine oturtulurdu.

Sonra kadınlar arasında kolektif oyunlar da yok gibidir. İki veya çok çok dört oyuncu tarafından sınırlandırılmış oyunlar istisna teşkil

ederlerdi. Bunlar da Tamzara, Güverçin ve Haflay gibi oyunlardı. Bilhassa bu halaylarda çok güzel oynayan bazı kadınları, çocukluk hatıralarının arasında halen unutmadım, kalbimde saklarım.

Harput'un yetmişe yakın türkü ve şarkılarını «Harput Yollarında» adlı kitabımın III. üncü cildinde dört katagoriye ayırmış ve bunları şu şekilde isimlendirmiş ve tertiplemişim:

- 1 — Vakaye istinat eden havalar,
- 2 — Birinci gurup
- 3 — İkinci gurup
- 4 — Üçüncü gurup

Bunlardan birinci ciltte 10, ikinci ciltte 20, üçüncü ciltte 16, dördüncü ciltte 20 türkü ve şarkı vardır ki, bunların tümü 67 yi bulur. Bunların arasından dördüncü gurubun muhtevi bulunduğu oynak ve hareketli şarkı ve türküler tercih edilirdi. Bunlar da sayı itibariyle yirmiyi bulmaktadır. Merakınız varsa, arzu ederseniz isimlerini de vereyim:

1) Kara dutun dalını, 2) Görmedim âlemde, 3) Ağam mendilin hanı? 4) Necibem, 5) Değirmen üstü çiçek, 6) Dere boyu düz gider, 7) Bağ altına, 8) Bahçeye indim ki, 9) Kalede kavun yerler, 10) Evleri görünüyor, 11) Havuz başının gülleri, 12) Evleri uçta yarım, 13) Dama kurdum çatmayı, 14) Kekliğim seker ağlar, 15) O yanı penpe, 16) Kale meydanın düzü.

Bu oynak havalarn arasında ağır türkü ve oyunlar da vardır ki, bunlar da: 17) Gelin ağlar yaşın yaşın, 18) İsfahanda han işlerim, 19) Haktan dilerim. Bir de 20) Köylü kızı veya kürdün kızı diye bir oyunumuz vardır ki, bu oyun çok nefis ve heyecanlı bir sahne oyunudur.

Bu türküler ve bu şarkıların çoğu Beyati ve Hüseyinî makamında okunur. Bununla beraber içlerinde Rast, Hicaz, Uşşak, Nevruz (Karcıgar) Muhalif (Hüzzam) makamları ile söylenenleri de vardır.

Bu oyunlar arasında — oyunlar devam ettiğii sürece — bir çok genç kız ve gelinin kolektif olarak bir set üzerine, sık sık, birbirlerine bitişik olarak ve diz çökerek oturur. Oyun ve müziğin temposu dahilinde bazan el çırpıp, bazan da kollariyle oyun hareketleri yaparak yere kadar eğilir ve kollarını bir sağ ve bir sol yere vurarak tekrar doğrulur ve el çırpmalarına devam ederler. Bu oyun ayakta değil, oturulduğı yerde oynanır, çok cazip bir oyundur. Bu oyuna oturanlar, ilâhi bir cezbe tutulmuş gibi kendilerini müziğin temposuna vermiş ve kendilerinden geçmiş oldukları halde yorulmak hissetmeden saatlerce coşar ve eğlenirlerdi.

Bize gelen KITAPLAR

● Laurence PICKEN (Türkiye bahsi): «Musi ketnologische Jahres - bibliographie Europas - Annual Bibliography Of European Etnomusicology - Avrupa Etnomuskoloji Bibliyografyası Yılığığı». 31 Avrupa memleketinde yapılan musiki yayınları. Çekoslovakya'nın Bratislava Slovenke Narodne Muzeum tarafından hazırlanmıştır. Cilt 3. 1968 - 1969. Türkiye bahsi 93, 94, 95, 96. sayfalarda. 21 X 15 Cm. boyunda, 108 sayfa.

● Mübin MANYASİĞ: «Turkey Cradle of Mythology and History - Türkiye. Mitoloji ve Tarih'in Keşiğı». Türkiye'ye ait 101 efsane, 8 sayfalık kuşe üzerine fotoğraf. 16 X 12 boyunda, 106+8 sayfa, 15 lira.

● Andreas TIETZE: «Analysis of a Turkish Multiple Riddle - Türk Bilmecelerinin tahlil ve incelemesi». Zkalad Orientalistykij, Polskiej Akademii Nauk, Rocnik Orientalistyczny, T XXVII, Z. 2, Warszawa, 1964 den ayrı basım, 24 X 17 boyunda, 20 (91. Sf. dan 110. sf. ya kadar) sayfa.

● Eflâtn Cem GÜNEY: «Gözü Yollarda Kalan Ana ve Korkusuz Kuzu». Masallar. İtimat Kitabevi Masal Serisi: 7. 18,5 X 16 boyunda, 20 sayfa, 150 kuruş.

● Erdem YÜCEL: «Amcazade Hüseyin Paşa Külliyesi». Vakıflar Dergisi, Sayı: VIII. den ayrı baskı 27 X 19,5 boyunda, 18 sayfa metin, 22 sayfa tablo (250. sf. dan 266. sf. ya kadar).

● Sabahattin ENGİN: «İpsizler». Oyun, 5 tablo, 3 bölüm. Hisar Yayınları: 11. 20 X 14 boyunda, 98 sayfa, 5 lira.

● Sabahattin ENGİN: «Tedirginler». Oyun, 3 bölüm. Hisar Yayınları: 12. 20 X 14 boyunda, 96 sayfa, 5 lira.

● Meliha Avni SÖZEN MUSAGİL: «Anam». Şiirler. 20 X 13 boyunda, 32 sayfa, 5 lira.

● Suat TAŞER: «Evrende Ellerimiz». Şiirler. Yeditepe Yayınları: 190. 19 X 13 boyunda, 80 sayfa, 500 kuruş.

● Fethi SAVAŞCI: «Düvarcı Hasan Usta». Şiirler. Yeditepe Yayınları: 191. 19 X 13 boyunda, 80 sayfa, 500 kuruş.

Mesudiye Folkloru :

Mesudiye'de Yorum, İnanç ve Anlamlar

Derleyen : Osman GÜRSOY

A. Yorumlar :

- 1 — Yanan odunun fosurdaması: Düşmanlarımızın gaybetimizde aleyhimize konuşmaları. Buna karşı «Kör olasin, kör olasin» denir ve oduna tükürülür.
- 2 — Cam kırılması: İyiyi yorumlanır.
- 3 — Elden kaşık düşmesi: Bir aç geleceğı.
- 4 — Yemek üzerine varmak: Kaynananın çok sevmesi.
- 5 — Cenaze geçirilirken beşikteki çocukların beşikleriyle birlikte yolun üst yanına çıkarılması: Basılmayı önlemek.
- 6 — Ekin orağının bacağı dolanması: Bahşiş istemek.
- 7 — Birisine başkasının adıyla hitabetmek: Üçüncü şahsın bizi andığı.
- 8 — Saksagaın ötmesi: İyi haber.
- 9 — Karga ötmesi: Kara haber.
- 10 — Pencerenin dışına kuş konması: Bir gurbetçinin geleceğı.
- 11 — Köpek ulması: Gelecekte kötü bir olayın olacağı.
- 12 — Tavuk ötmesi: Aksilik.
- 13 — Düşte kara görmek: Yolculuk var.
- 14 — Düşte bıçak, tabanca görmek: Kuvvet.
- 15 — Düşte kan görmek: Rüyanın bozulması.
- 16 — Toprağın buharlaşması: Yakında yağmur yağacağı.
- 17 — Kavağın yaprağını yukardan dökmeğe başlaması: Kışın az olacağı. Aksisi kışın çok olacağı.
- 18 — Hâmile kadının yüzünün alarması: Çocuğunun oğlan olacağı.
- 19 — Akşam güneşinin geri bakması: Ertesi gün havanın iyi olacağı.
- 20 — Rüyada koyun görmek: Bereket.
- 21 — Rüyada su görmek: Ömür uzaması.
- 22 — Rüyada odun görmek: Nasip geleceğı.
- 23 — El parmaklarının geriye yatabilmesi: Cömertliğe işaret.
- 24 — Başında saç toplanma merkezine çift oluşu: İki kez evleneceğı.
- 25 — Pişirilen ilk ekmeğı yemek: Karısı ya da kocası ölmüş.
- 26 — Eriğin çok olduğu yıl: Kış uzun sürer.
- 27 — Korkanlara tavuk yüreğı yutturmak: Cesareti yerine gelir.
- 28 — Zayıflara fare eti yedirmek: Şişmanlatma usulü.

29 — Rüyada namaz kılmak: Namaz kılmaya gerektiğı.

30 — Rüyada ölmek: Çok yaşanacağı.

B. Bazı kelimeler ve anlamları :

- 1 — Gidişme: Kaşınma.
- 2 — He: Evet.
- 3 — İrin: Yarann içindeki tortu.
- 4 — Zevtir: Öküzün zvelelerini birbirine bağlayan hayvan derisinden bir parça.
- 5 — Zelve: Öküzün boyunduruğa bağlanmasına yarayan parçalar.
- 6 — Egenk: Sabanın toprağı süren kısmı.
- 7 — Mengürde: Hayvanın behniye bağlanmasına yarayan U biçiminde ağaç.
- 8 — Cemek: Övenderenin ucundaki bıçakunısı demir.
- 9 — Yallık: Çocukların üstüne yemek bulasığı dökülmesin diye boyunlarına takılan özel olarak yapılmış bez.
- 10 — Hirtik: Kavgacı.
- 11 — Hüm etmek: Burnunu silmek (Çocuklar için).
- 12 — Kertmek: Bir sevi kesici bir şeyle bir noktastan inceltmek.
- 13 — Çendelemek: Amaşsız olarak yontmak.
- 14 — Dişemek: Değirmenin taşlarını iyi öğütmesini sağlamak için çendelemek.
- 15 — Baltacak: Değirmenin alt taşı ile birlikte üst taşının da dönmesini sağlayan demir gereç.
- 16 — Söye: (Kapı ve pencerenin) kasa(sı).
- 17 — Meğel: Küçük ağızlı bostan kazması.
- 18 — Oyulgamak: Kaba - saba dikmek.
- 19 — Çakıldak: Değirmenlerde teknedden değirmenin boğazına ürünlerin akmasına yardımcı olan ve sürekli olarak taşla sürtünen parça.
- 20 — Unun karması: Unun taşın önünde yığılması ve taşla teması.
- 21 — Unu kesmek: Yığılan unu geri aktarmak (Değirmende).
- 22 — Günes çalması: Topraktaki patatesin açık kalan bir kısmını güneşin yeşil bir hale getirmesi (Galiba ultrevivolemesi).
- 23 — Yama: Bayır yer.
- 24 — Dolama: Parmakta yaraya takattüm eden kırmızı şişlik.
- 25 — Kem: Ekin demetlerini bağlamağa yarayan ekinden kerner.
- 26 — Pırrıt: Elin tabanını yere koyarak,

ekini biçmek.

- 27 — Yiğün : Ekin sapları yığını.
28 — Bükürgeç : Ekmek çevirmeğe yarayan hartamadan yapılmış araç.
29 — Kesmük : Çığaranın izmariti.
30 — Follama : Yumurtanın rafadan olarak pişirilmiş.

C. Ve Bazı Deyimler :

- 1 — Örk atlanmış : (Kadınlar için) Birkaç koca değiştirmiş.
2 — Ananın donu boynuma olsun : Kararlı yemin.
3 — Sana don olan bana da gömlek olur : Sen aldırılmazsan ben hiç aldırmam.
4 — Deliye post saydırmak : Zora sürmek.
5 — Ölü'nün (Ölünün derler) körü : Lânet olsun anlamında.
6 — Topenin mıhı : Allah belânı versin, anlamında.
8 — Şaçandan doğan dağarcık keser : Soya çekime işaret.
9 — Kıl gibi malım olsun da satılacak kal-sın : O mutlaka satılır, demek (Kıl, bir zamanlar bu yoksul memleketin sabun yerine kullandığı bir toprak cinsidir).
10 — İti ürmesine bırakmak : Sataşkan kim-selere cevap verme, demek.
11 — Akıllı oğul neylesin baba malını : Akıl-lı oğul baba malına muhtaç değildir, demektir.
12 — Meletli (Mesudiye'li) babasını, Cenikli (Ordu'lu) köpeğini : Ögmek.
13 — Kötü oğul babasını öğermiş : Tembelleğe işaret.
14 — Kepek de tükendi karı : Yiyecek hiçbir şey kalmadı.
15 — Cansın ahlat cansın, çoluğu çocuğu bes-

leyen sensin, bir sıpcuğuna bin Cenik'li kurban olsun (Ahlata teşekkür).

- 16 — (Asker mektuplarında) Hanım tarafına : Karısına.
17 — Kızını satmak : Kızını kocaya vermek.
18 — Anasını evermek : Hasmını altetmek.
19 — Kara Melet : (Mesudiye yöresini) Nite-lendirmek (Kötü yönünden).
20 — Dedem gi'in kazanı ile kırk kazan var : Meletli denizi iik görünce güya böyle söylemiş.
21 — Tarlanın taşısını, kızın (uzun) saçlısı-nı : Bunların iyi olduğu.
22 — Kelin tırnağı olsa başını kaşırımış : Bir-şeyi olsa kendi kullanırdı.
23 — Zenginlinin malı fakirin çenesini ağrıtır-mış.
24 — Kızın gönlüne kalsa : Ya davalcuya, ya zurnacıya vâfirilmiş (Akli ermeyenlerin iş bilme-diğine işarettir).
25 — Meletliden arkadaşım var, deme : Melet-linin arkadaşlığını yararsızlığına işarettir.
26 — Meletin öküzü, Cenik'in karısı : Çileye işaret.
27 — Ekmeksiz kalmak istemezsen arpa ek : Melet'in yoksulluğuna işaret.
28 — Anama söğmek : Birisi bir başkasının hoşuna gitmeyecek bir şey söyleyince öteki, «Anama söğdün» derler.
29 — Akılı fakirden dinle : Fakirin laf ebeliği.
30 — Ağlayak da gözden, döğünek de didzen mi olak? : İkisi de faydasız, deyip gelene razı olmak.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basilmiyan yazılar istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı :
DİLEK MATBAASI
İstanbul T e l : 26 63 78

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul. Tel : 22 49 74

Saz Şairleri :

Âşık Müdamî için

Yazan : Nejat BİRDOĞAN

T.F.A. dergisinin aralık 1969 sayısında Adil Özder Beyin Poskov'lu Âşık Müdamî hakkındaki anlamlarını okuyunca içimiz burkıldı. Ne yalan söyleyelim, ortalığı, saz değil süpürge bile tutmalarının fazla olduğu ozanların (') doldurduğu bu demde, Büyük Müdamî de aramızdan süzü-lüp gitmişti. Kars'ımızın kuzey ilçelerinden olan bu dostla 1956 kışında bizim güney ilçemizde, Iğdır'da bir ay beraber kaldık. Sonradan dostluğumuz ilerledi ve uzun sürdü. Posof'a gittim, buluştuk, Kars'a geldi, buluştuk. Mektuplaştık. Derken izimizi kaybettik. Ölümünü yazın haber almıştım. Ne zamandır yazmak ve doya doya anmak istiyordum, elim varmıyordu bir türlü. Kismet bugünmiş. Başlasın.

Iğdır'a geldiğinde yanında Karşı saz vuran, fakat irticali olmayan aşıklardan Üzeyir de vardı. Müdamî'nin sesi, şişmanlığından sigarayı fazla içmesinden ve uzun yılların çilesinden olacak, kısıktı. Türküye gitmiyordu. Üzeyir'in ise duru ve yanık bir sesi vardı. İkisi birbirini tamamlıyordu. Müdamî'nin tam anlamıyla hay-ranı olan Üzeyir'i Ustası çok seviyor, meclisler-de öne sürüyor ve devamlı övüyordu. O'na tür-kü söylerken ağladığını görmüşümdür.

O kış, halk gökçeyazınının herşeyinden ko-nuştu. Kendisinden çok şey aldım. Çok kuvvetli bir hikâye belleği ve medrese kültürü vardı. Hele 1938 - 1941 arasında askerliğini yaparken tanıştığı ve yanlarında uzun süre kaldığı komutanları Pertev Naili Boratav, Behçet Kemal Çağ-lar'dan çok şeyler öğrenmişti. Denebilir ki Mü-damî halk ozanlarında çok görülen kara bilgiyi çok geride bırakmış ve halk ozanlarını asır asır söyleyecek, bir sınıflandırmaya sokacak kadar güçlenmişti. Ben, o zamanlar Erçişli Emrah üzerinde çalışıyordum. İlginc bir ekleme yap-mıştı.

«Emrah, Ahlat'tan çıktığımda Erçiş'in üze-rinde bir kara duman gördü. İçi burkıldı. Sazi bastı ş'esine. Söz getirdi binasına.» dedi.

Bizim sahraların bastı,
Dizesi ile başlayan koşmayı dedikten sonra son khana'sına geldi.
Şimdi benim Yarım çıkar.
Çakar da yıllara bakar.
Emrahı odlara yakar.
Ve burada
«Boyu serv-i revan şimdi»

(Diyecekken dili doladı. «Yolu Selvi, Revan şimdi,» dedi. Sonra Emrah, «bunda bir iş var» dedi. Yürüdü.»

Müdamî'nin Iğdır'a geldiği kış, Iğdır'da, Poskov'dan geçerek yerleşmiş bir başka güçlü ozan Deryami (Dursunali Erdoğan) da vardı. Deryami ile karşılaştık. Deryami sonunda Müdamî'nin elini öpmüştü. Müdamî'ye epeyce takılır-dık. Hatta Iğdır'da görev yapan Poskovlu öğret-menlerden de Müdamî'ye takılmalar gördük. Deniz gönüllü Ozan, derin bir hoşgörülülükle hepimize söz yetiştirir ve severdi.

Yakalandığı şeker hastalığının belirtileri bir parça durulmuştu. Bana hastalık öyküsünü anlattı. İlginc olaylar yazdırdı. Kısaca sunalım. «Bir gün yaptıkları iğne canını çok yakınca gözlerinden yaş gelerek hücünü doktorlardan sözle almış.

Bileydim ki dünya meşakkat yeri,
Gelmez idim bu cihana tabibim.
Hak yaratmış, et kemikle bir deri.
Sokmuş binbir imtihana tabibim.

Ters gitti damarda iğnenin ucu
Çiğirime girdi sonsuz bir acı.
Şifa Allahtandır sebep ilacı
Siz yetişin bir imkâna tabibim.

Gene ağrılaştığı bir gün vücudunun Anka-ra'da olmasına karşın gönlü Poskov'da ailesinin içerisinde. Durumunu doktorlara şöyle anlattır.

Ömrümüz geçmekte ah ile ota.
İstersen âlim ol, istersen sofa.
Müdam Ankara'da, evi Posof'ta.
Sı'ada yavrular bizden ne bekler.
Hastahanedeki son günlerinde bunalmıştır.
İç sıkıntısını şöyle dile getirir.
Kulun Müdam kalbim açam İ'llallah.
Dilersen canımdan geçem İ'llallah.
Kurtulup bu yerden kaçam İ'llallah
Gidem Mecnun gibi Leylâ dağna

Müdamî ile 1956 kışındaki görüşmemizin üzerinden yedi yıl geçmişti. 1963 kışında Kağızman'da görevli idim. O zamanki Kağızman Müf-tüsü 90 yaşına ayak basmış Yusufeli'li Kasım Ocak'dı. Kars'ın Selim İlçesine yerleşmiş, sonradan devlet hizmetine girmiş, gönül adamı idi. İzari taşırmasıyla 50 senedenberi şiirler yazı-

yordu. Saz vuramıyordu. Medrese kültürü bir hayli idi. İrticâli de yoktu. Buna rağmen oldukça başarılı deyişleri vardı. Hatta Atatürk'ün ölüm gününde yazdığı bir divanı, içli ve başarırlı bir denemedir.

Atamız bizden ayrıldı,
Ayanmaz uykuya yattı.
Onun asarı var olsun,
Bizi insanlara kattı.

Dizelerini de nakarat alan bu deyişin tamını bir başka yazıda sunarız. İşte bu, İzari, Müdamî'ye bir mektup yazarak iki de divanı yollamıştır. Şiirlerin ikisinin de kendisine ait olduğunu söylemesine rağmen ikinci şiirin İzari'nin olmasına imkân yoktur. Çünkü bu şiir Fuzulî'nindir. Divanında kayıtlıdır. Gerçi bazı beyitler Fuzulî'de yoktur. Ancak o beyitlerde de aruz olmayışı İzari'nin ya bir intihal yaptığına yahut da şuur altının etkisinde kaldığına bizi götürmektedir. Müdamî her ikisine de saygıyla cevaplar yollamıştır. İkinci şiiri açıklayarak sunarız.

İzari —
Subh-i dem gûlzar içinde çaldı bülbül er-
ganun
Eyyüh-el uşşak kuumu inneküm lâ tes-
maun
Erguvan tuttu piyâfe, nesteren doldurdu
câm
Mutriba çal nağme-i ya eyyüh-el müstağfi-
run.

(Sabahleyin gül bahçesinde bülbül organunu çaldı. Ey aşıklar kalkınız. Siz duymuyorsunuz. Erguvan piyale tuttu. Nesteren kadeh doldurdu. «Ey tövbe edenler» nağmesini çal, Ey saz çalan.)

Müdamî —
Subh-i demde dik-i arş sayha eder. Ya
gafirun,
(Üskürallah-ı tealâ) ya eyyüh-el müstağfi-
firun.

Eyle bizi hudaver, hab-ı gafletten igaz.
Yiyip içip behaim veş olmayalım naimun.
(Sabahleyin herşey gökyüzüne Ya Gaffar diye bağırsın. Ey tövbe edenler, Allahı hatırlayınız. Yarabbi, bizi gaflet uykusundan uyandır. Yiyip içip hayvanlar gibi uyumayalım.)

İzari —
Gözlerin sarhoş olanda bade-i pürhun içer,
Zir-i lebde çağırışır. Saki ve lâ hum yahze-
nun.
Gördü zahit cennetî, ruhsarını yârin dedi,
«Hazih-i cennet-i adnin fethulü ha ha'îdun.»

(Bu dörtlükteki son iki dize Fuzulî'de yoktur. Gözlerin sarhoş olduğun zaman, kan dolu içkiyi içer. Dudağının altında saki kadeh doldursun diye ses gelir. Sofu, yarin yanağını görünce «işte cennet oraya ebedi olarak giriniz.» dedi.)

Müdamî —
Leyle-i muzlmî pâmal eyledi nur-i şafak.
(Sebbih isme rabb-i kel ala) diyer cümle
varak.
(Velâtense nesibeke mîned-dünya) dedi
hak.

(Leysellî insan-ı illâ ma-seadır) yuh zerun.
(Şafak karanlık geceyi darmadağın etti. Cümle yapraklar «Allahın ismini anınız.» der. Allah «dünyadaki nasibini unutma dedi. Dikkat çekerim. «İnsan için sadece çalıştığı yer vardır.)

İzari —
İzari'nin kastı bu ki yolunda can kurban
ede
İşitenler diyeler ki «inna ileyhi racium.»

(Fuzulî'de bu beyitin ilk dizesi «Sen Fuzulî yâr yolunda can verirsin akîbet» diyedir. Son dize aynendir. Anlamı «her şey aslına döner» şeklindedir.)

Müdamî —
Ey Müdamî derd-i dilden bir haberver
nahire
Ger mualla tâkı olsun ger libas-ı fakire
Şah-ı kevcneyn k'ale ed dünya mezre ül
âhire
Talib-i dünya olan «lâ yes meun lâ yüb-
sirun.»

(Ey Müdamî gönül derdinden bir haber ilet. Bu yükselme kapısı veya fakirlik urbası olsun. önemsizdir aralarındaki fark. İki cihanın şahı «Dünya âhiretin tarlasıdır» dedi. «Dünyaya bel bağlayanlar duymazlar ve görmezler.»)

Bu karşılıklı mektuplaşmanın İzari'ye ait olamında Fuzulî imzasını görmeğe imkân yoktur. Konu Müdamî olduğuna göre Fuzulî'den geri kalmayacak şekilde âyetleri ve hadisleri şiire sokmasına ve ustaca kullanmasına hayranlık duyacağız. Bu konuda bir ekimiz daha var Cıldırılı İdeşimiz Sayın Haydar Çetinkaya'nın T.F.A. dergisinin Ocak 1969 sayısında Müdamî'nin ölümünü haber veren bir yazısını okuduk Sayın yazar, bu yazısında Müdamî'nin aruzun 16 kalıbını kullandığını yazmaktadır. Bu konuya katılmıyacağız. Müdamî, medrese kültürünün ve kendi çağında tarih bilgisinin etkisindedir. Halk hikâyelerini iyi bilir. Hatta divan şekillerini de duymuş ve uygulamaya çalışmış-

ur. Ancak aruzu bilmezdi. Aruz Müdamî tahsilindekilere göre çok zordur. Hiçbir divanisinde aruz yoktur. Esasen bu bir eksiklik sayılmaz. Müdamî, aruza muhtaç değildir.

Yukarıda divan şekillerini duyduğunu ve bunlarla ilgilendiğini söylemiştik. Nitekim «hurufat» kelimesinden esinlenerek divaniler yazmıştır. Ancak konuşmalarımızdan birisinde bu kelimeye değinerek Fazlullah Hurufî'den bahsetmiş (Çıkışı 1398), bilgisi olup olmadığını soruştum. Duymamıştı. İnsan yüzündeki doğuştan veya sonradan çıkan kılınan açıklanmasından, Kur'anın sure başlarında gelen tekrar edilmiyen 14 harfin durumundan ve bunların hurufilerce anlaşılmasından haberi yoktu. Gene de güzel bir münacaat ortaya çıkmıştı.

Elif, Allah celle şanı dar günde âre medet.
Bâ, bize İutfun eda kıl kaldım âvare medet
Ta, tealasın tanıdım seni erva-ı ezel
Sa, sana hamd ü niyazım ben günahkâre
medet

Cim, cemalin feyz-i mutlak kün fekân em-
rindedir.
Ha, haya iman derisi nurlî islâm dindedir.
He, huda halketti eşya lafz-ı kâfi nundadır
Dal, du âlemde ümidim sen girdigâre medet
(devam eder.)

Karsa ait oldukça geniş sayılan kronolojik olmasa bile bir tarih bilgisi vardı. Esasen okumasını ve bilhassa dinlemesini bilen birisiydi. Anı'nın batışını efsane ve tarih olarak izah ederdi. Anı ile ilgili iki ağıtını Su gazetesinde yayınlamıştık.

Doğu ozanlarına özgü demelerden birisi olan dudak değmezlerle karşılaşacağını düşünerek bu deyişlerde kullanılmak üzere AZİZİ taşımamasını almıştı. Bir dudak değmezini sunuyorum.

Hak işinden geri kalan,
Sinesini alır talan
İnsan için herşey yalan
Yâr aldına neler gelir.
Darırsan yar işine
İnciler değer dine
Karşırsan el işine
Didelerinden yaş gelir.
Yaylaları derin derin
Karhır elleri serin
Nergisleri anar, terin
Sizin ellere kıs gelir.
İncirdersen incirdirsin.
Eylik etsen genceldirsin.

Hangi diyardan gelirsin?
Azizi'ne nakış gelir.

İğdır'da iken Seyf-i Zülzezen'i anlatmıştı. Bazı havaları çalıp söylerken coşar, «Tam bir Köroğlu» derdi. Ayaklarını yere vurup atlayıp sıçradığını, nağra attığını görmüşümdür İmanlı bir Türkü. Bu konuda koçaklamaları da var.

Gaziler kılıcı arştan asılır
Nice bir düşmanın başı kesilir.
Tekbir sadasından dağlar sarsılır.
Ordu bozup saflar yaran bizimdir.

Bir gün de Muhammeslerden konu olmuştü. Kendi yazdığı bir muhammes'i okudu. Mah'ımas diyordu. Düzeltmek de istememiştüm. Çok güzel ve sevdiğimiz bir deyişi olduğundan tamamını alıyorum.

Gönül bir şikâra çıkar.
Yolum külli mâra çıkar
Kem talihim kara çıkar
Ne müşkül pazara çıkar
Sinem üzre yara çıkar.

Fırağım zulme varalı.
Kalmadı sabrım karar
Yetiş gönlümün maralı
Aşkyla küle dönmüşüm.
Hâli müşküle dönmüşüm.
Süsen sünbüle dönmüşüm.
Şeyda bülbüle dönmüşüm.
Bineva kula dönmüşüm.

Fırağım zulme varalı
Kalmadı sabrım karar
Yetiş gönlümün maralı
Müdamî şükret bu hale
Meğer takdir yerin ala
Söz geçmez kaşı hüla
Sim bedenli serv-i dale
Ümit kaldı Zülcelâle

Fırağım zulme varalı
Kalmadı sabrım karar
Yetiş gönlümün maralı

Sonunda Müdamî de gitti. Artık saz ve söz meydanını erlikle, yiğitlikle kim dolduracak bilemiyoruz. Gönül herşeyden önce ağırbaşlı Müdamî'nin yerinde ağır başı birisini bekliyoruz. Kimbilir belki de bir ildeşi, Murat Çobanoğlu'dur bu.

Derlemeler :

Karadeniz Maçka'sından Bilmeceler

Derleyen : Şükür GÖRMÜŞ

1 — Bir küçücük odacık İçi dolu yongacık	Ağız	15 — Hancıoğlunun katırı Her ne versen götürür.	Kaşık
2 — Dik durur otlar	Aldatmaca	16 — Duruşu aslan gibi Gülüştü sultan gibi	Kedi
3 — Yol üstünde kalaylı tas Gelene de has, gidene de has	Cami	17 — Çit çiten ağacı Çit biten ağacı Kırmızı leylâk Bit biten ağacı	Kırmızı biber
4 — Eli var, ayağı yok Karnı yırtık, kanı yok	Ceket	18 — Bir küçücük fıçı İçi dolu tursucuk	Limon
5 — Değnek ucunda yemiş Bunu yiyen ölmemiş Ramazanda da yemiş Orucu bozulmamış	Dayak	19 — Hanım içerde Saçı dışarda	Mısır koçanı
6 — Fındıl firek Göğe direk	Duman	20 — Çarşıdan aldım bir tane Eve geldim bin tane	Nar
7 — Ne kanı var, ne canı Beş tanedir parmağı	Eldiven	21 — Dağdan gelir dağ gibi Kolları budak gibi Eğilir su içer Bağırır oğlak gibi	Öküz arabası
8 — Benim iki çömlek yağurdum var, Yarısı kara, yarısı beyaz	Göz	22 — Hırtlar mırtlar Yusuf'u yedi kuşlar Tırnağından su içer Tepesinden yumurtlar	Pirinç
9 — Bir küçücük mil taşı Dolanır dağı taşı	Göz	23 — Kapıyı açar Kapamadan kaçır	Rüzgar
10 — Silerim silerim çıkmaz	Gölge	24 — Kâh burda, kâh şurda Kâh kapının arkasında	Süpürge
11 — Dört ayaklı bir ayı Üstünde kabadayı	İskemle	25 — Kat kat düşek Bunu bilmeyen eşek Ya bunu bileceksin Ya bu gece öleceksin	Top lahanası
12 — Bir küçücük heykel Dibi yassı, başı kel	Kabak	26 — Derindir kuyu	
13 — Yeşil iken al olur Zerre zerre bal olur.	karadut		
14 — Bir küçücük kumbara Taşır döker ambara	Kaşık		

Trabzon'da Derlenen Bir masal :

Bahtsız Prenses Masalı

Derleyen : Doğan ŞEN

Eski günlerde sessiz bir prenses vardı. Onun annesi yani kraliçe çok zalim ve huysuz bir kadındı. Prensesi hep döver, sarayda oturmasını isterdi. Prensesi isteyenleri çok güç imtihanlara tabi tutar, velhasıl prensesi kimseye vermek istemezdi. Bir gün prensesin bulunduğu şehre gelen prensesi pencerede gören bir prens ona aşık oldu, kraliçenin yanına giderek lâzım gelen imtihana girmek istediğini söyledi. Kraliçe de bunu kabul etti prens memleketine dönerek, babasından bu imtihan için gereken izni aldı.

Prensesin memleketine doğru ilerlerken yolda elini almına koymuş, uzaklara doğru bakan bir adama rastladı. Bulutlara doğru niye öyle bakıyorsun, bulutların içersinde birşey mi var der. Adam bulutların içersinde birşey yok ama ötelelerinde çok uzaklarda Çin'de bayram var der. Prens şaşırır, demek sen bu kadar uzakları görüyorsun, bana yo! arkadaş olmak istemez misin der. Uzağı gören adam bunu kabul eder ve birlikte yola çıkarlar. Beraberce ilerlerken kar-

Gümbürdür suyu

Tüfek namlusu

- 27 — Öte geçe kırtıl
Beri geçe kırtıl
Bir yayla yerde kurtul

Ustura

- 28 — Çarşıdan alınmaz
Mendile konulmaz

Uyku

- 29 — Elemez melemez
Ateşin yanına gelemez
Gelir de geri dönemez

Yağ

- 30 — Gece hama, gündüz tepe

Yatak

- 31 — Akşam serdim
Sabah topladım

Yıldız

- 32 — O yanı mermer
Bu yanı mermer
İçindi kanlı ömer

Yumurta sarısı

şılarna, boyu ağaçlardan uzun, kolu bulutlara uzanan bir adama rastlarlar. Adama bu ne biçim kol, kardeşim sen ne yapıyorsun derler. Adam elimi denizin dibinde gezdirerek denizin en derin yerini arıyorum der. Onu da yanlarına alırlar ve yola devam ederler. Bir ormana yaklaştıkları zaman ağacın dibinde oturmuş, önünde beş altı tane kızarmış inek, bir iki tane kızarmış koyun, bir kaç kazan ayrıran ve bir miktar da ekmek bulunan ve bunları büyük bir oburlukla yiyen şişman bir adama rastlarlar. Gözleri hayretten faltaşı gibi açılır, biraz sohbet ettikten sonra onu da yanlarına alırlar. Ormanın öbür ucunda bir iki araba odunu yakıp bunun karşısına geçmiş, tir tir titriyen cılız bir adama rastlarlar. Yine hayrete düşüp, bu ne hal yahu bu kadar odunu yakıp karşısına geçmişsin de hala titriyorsun derler. Adam da sormayın kardeşim, benim öyle bir hücum var ki sığağın karşısında tir tir titrer, soğukta ise fikir fikir kaynarım der. Onu da kendilerine katarlar. Nihayet prensesin memleketine yanaşırken kulağını toprağa dayamış bir adama rastlarlar, adam ben böyleyim işte yeri dinlemeye başladım mı dünyanın öbür ucunda konuşulandan bile haberim olur der, o da onlara katılır ve birlikte prensesin memleketine varırlar.

Kraliçe ilk imtihan olarak prense okyanus seyahat ederken parmağından denize düşürdüğü altın yüzüğünü bulup getirmesini söyler. Tabi prens hemen uzağı gören ve kolu uzun olan arkadaşlarına bu vazife sizin der. Uzağı gören okyanusun dibini göz gezdirerek yüzüğün bulunduğu yeri keşfeder, kolu uzun olan arkadaşına tarif eder o da uzanıp onu oradan alıp prense verirler, böylece prens ilk imtihanı başarmış olur. Kraliçe ikinci imtihanı daha zorlu olarak prense söyler. Buna göre prens beş tane kızarmış inek, üç tane kızarmış koyun, iki tane de ayrıran dolu kazanı içip onları bitirmesi lâzım. Prens kraliçeye bunun için yanına bir arkadaş alabilir miyim der. Kraliçe bir tane deşil iki tane de arkadaş alsan olur der. Tabii ki bu işi şişman adam hemen halleder. Üçüncü imtihan ilk iki imtihandan çok daha zordur. Prensin beş araba odunun üstüne oturup bu odun yığını yakılıp kül olana kadar orda durması icab eder. Bir gün sonrava kadar, ateşin üstünde titriyen adamı giydirebilir yüzünü güz-

nü boyarlar ve prene benzetirler. Ertesi gün prens diye ateşin üstünde titriyen adamı odun yığınının üstüne koyarlar. Odun yığını tâ ki kül olana kadar adam tir tir titremeye devam eder.

Böylelikle prens imtihanları kazanarak prensesi almış olur ve memleketine doğru yola çıkarlar. Ancak yol uzun olduğundan geceleyin bir handa konaklamaları icab eder. Kızının prensle gitmiş olmasından çok hiddetlenenler. Öte yanda handaki durum ise şöyledir.

Uzağı gören adam damda, soğuktan ısınan adam dışarıda nöbette iken, şişman adam kapının önünde kolu uzun olan adam, koluyla evin etrafını dolamış durumda, uzağı işiten adam ise kulağını yere dayamış herhangi bir tehlikeye karşı hazır durumdadırlar. Ancak cinler, periler görünmeden ve sessizce hana yaklaşırlar ve onları bir koku ile uyuturlar. Prensesi de alıp kaçırlırlar. Hemen biraz sonra uyanan bu beş arkadaş prensesin kaçırıldığını görürler. Uzağı işiten adam prensesin sesini kulağını yere dayayarak duyar ve yerini arkadaşlarına tarif eder. kolu uzun olan adam sırasıyla şişman adam, uzağı işiten adamı, ateşten titriyen adamı ve prensi handan alarak prensesin bulunduğu yere koyar. Orada prensin arkadaşlarıyla cin ve perilerin arkadaşı olan adam ve kraliçenin adamları ile kıyasıya bir kavga çıkar. Cinler ve periler kaçar, Cinlerin ve perilerin arkadaşı olan adamı, kraliçenin adamları ötür. Böylece prensin arkadaşları bu vazifeyi de başarıyla bitirirler.

Bahtsız prenses prene bir daha ayrılmamak üzere kavuşur. Hayatlarının sonuna kadar bahtiyar olurlar.

MASAL DERLEME FİŞİ.

A — MASALI anlatanın :

1. Adı soyadı : Seher ŞEN
2. Doğum yeri ve tarihi : Sürmene 1927.
3. Ana ve baba adı : Aşlı. Dursun.
4. Okur yazarlığı : Var
Bitirdiği Okul : İlkokul
Bildiği başka diller : Yok
Eski yazıyı okuyup yazması var mı : Yok
5. Kaç masal biliyor : 20.
Kaç yaşından beri masal anlatıyor : 15
6. Ne işle uğraşıyor : Ev işi
7. Zengin mi, fakir mi : Zengin.

Kadınsa kocasının işi : Subaylık.
kraliçe cinler ve perilerle arkadaş olan bir adamı bularak ona kızını geri getirmesini söy-

B — MASALI anlatanın düşünceleri :

1. Bu masaldaki olaylar olmuş mudur : Hayır.
2. Olabilir mi : Hayır (Birinci soruya «bilmem» demişse).
3. Yaşanmış olaylarda masal meydana getiriyormu : Hayır.

C — MASAL anlatıcısı ile ilgili genel sorular.

1. Kadınlar mı, erkekler mi daha çok masal bilirler : Kadınlar.
2. Hangi çeşit masalları erkekler anlatır : Harpli masalları.
3. Hangi çeşit masalları kadınlar anlatır : İçli ve öğütlü.
4. Hangi yaştakiler daha fazla masal dinlemeye meraklıdır : Küçük yaştakiler.
5. Masal faydalı mıdır, değil midir : Faydalıdır.
6. Radyo, teyp, Pikap vb. gibi araçlar özellikle köylerde masal anlatmayı ve dinlemeyi azaltmış mıdır : Evet
7. Kış geceleri masal ve hikâye anlatma gelenegi varmıdır : Köy. Kasaba.. Evet.
8. Ölmüş masal anlatıcıları hakkında kısa bilgi veriniz. Bilgin Yok. Yaşayan masal anlatıcıları hakkında kısa bilgi veriniz : bilgim Yok.
9. Masal tekerlemesi biliyorlar mı : Hayır.
10. Masal tekerlemesi nedir, niçin söylenir : Bilmiyorum.

C — MASALI derliyenin :

1. Adı ve soyadı : Doğan Şen
2. Doğum yeri ve tarihi Edirne. (Uzunköprü.) 14/4/1950.
3. Ana ve Baba adı : Seher. Mehmet Emin.
4. Tahsil durumu : Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü.

D — MASAL hakkında :

1. Bu masalın derlendiği yer : Trabzon
2. Bu masalın derlendiği tarih : 2/2/1970
3. Bu masal yalnız dinleyiciye mi, anlatılabilirken yazıldı : Hayır
4. Bu masal bir topluluğa mı anlatılabilirken yazıldı : Evet

1970 Ağst. Sayı 253

Dini İnanışlar :

Hz. İbrahim (S.A.S.) oğlu İsmail ile beraber Kâbe-i Muazzamayı inşa ettiği zaman Allah (C.C.) Hz. İbrahim'e nida ederek :

— Ey Ümmet-i Muhammed, geliniz! Ben Kâbe-i Muazzama'yı inşa ettim. Ziyaret ederek Hacc ediniz!» de, diyor.

Hz. İbrahim, dağa çıkıyor ve Ümmet-i Muhammed'i hacc için Kâbe-i Muazzama'ya davet ediyor. Ümmet-i Muhammed :

«— Lebbeyk, Lebbeyk. Allahümme Lebbeyk!» diye cevap veriyor. Bu anda bir defa deyen bir defa, üç defa deyen üç defa hacca gidiyor, vakta ki İmam-ı Azam Ebu Hanife tam ellibir defa dediği için elli bir defa hacca gitmiştir.

Hz. İbrahim :

«— Ya Rabbel Âlemin! Bu Ümmet-i Muhammed hacc için geldiğinde, onlara ivaz olarak ne vereyim?» dediğinde Allah - Taalâ hemen Cebrâil'e emir vererek dedi ki :

«— Hemen Cennet'den bir avuç kâfur al getir.»

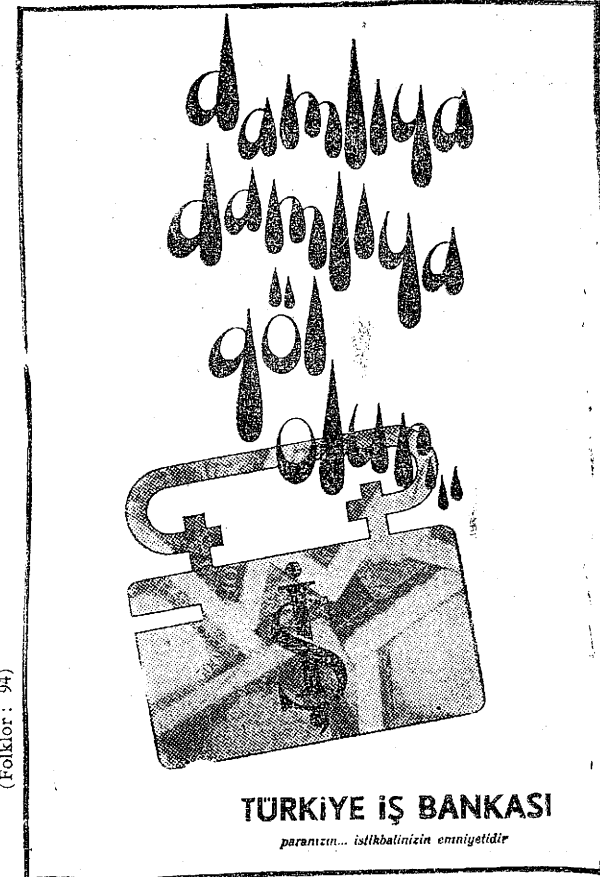
Cebrail, kâfuru Cen-

Tuz'un Hikâyesi

Derleyen : Ali İhsan MURATOĞLU

net'ten getirdi ve Hz. İbrahim'e verdi. Hz. İbrahim de bu bir avuç kâfuru etrafa saçtı. Onun bu saçışı neticesinde de kâfurdan bazı parçalar denize, göle ve kayalara isabet etti. Denize isabet eden «deniz tuzu»nun, göle isabet eden «göl tuzu»nun ve

kayaya isabet eden ise «kaya tuzu»nun meydana gelmesine sebep oldu. İşte Hz. İbrahim zamanına kadar olmadığı kabul edilen tuzun meydana gelmesi bu şekilde olarak Hak Taalâ tarafından ihсан edilmiştir.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paramızın... istikbalimizin emniyetidir

DAD Almanya'dan Röportajlar Ajansı Bülteninden :

Anadolu'da Yörüklerle Bir Arada

Bülten No. 27, Tarihi : 6.7.1970

Genç Alman bilgini Bayan Dr. Ulla Johansen tek başına yola çıkıp, Türkiye'deki yörüklerin yaşayış şeklini araştırmak üzere Anadolu'ya gitmişti. Bilgin güney - doğu Anadolu'da bir yörük kabilesinin yanında aylarca kaldı,

ve iklimin, tabiatın, koyun, keçi, at ve devele-
rin etkilendirdiği bu ha-
yatta yörükleri yakın-
dan tanıyıp öğrenmek
fırsatını buldu. Heidel-
berg Üniversitesinin Gü-
ney Enstitüsünde çalı-
şan etnolog Dr. Ulla Jo-
hansen geçirdiği ha-

yattan izlenimlerini an-
latmıştır.

Genç bilgin en büyük
güçlüğü, yörük kabilesi-
ne girebilmekte çekmiş,
nihayet etkili bir köylü-
nün yardımı ile büyük
bir yörük kabilesinin
başkanı İsa'yı tanımağa
muvaffak olmuştu. Baş-
kan önce «sınarak bir
Avrupalı»yı kabilesine
sokmayı reddetmiş, fa-
kat sonra onun, tıpkı
kabile halkı gibi yaşa-
yıp çalışmak istediğini
duyunca, razı olmuştu.
Gerçekten de doçent ha-
nım kabile halkı gibi ya-
şadı. Kabile kadınları-
nın rengarenk elbiseleri
gibi elbiseler, kabilesi-
nin alâmetini teşkil e-
den fesler giydi. Kadın-
larla beraber dereye ça-
maşır yıkadı ve hatta
bir çocuğun doğumunda
ebelik etti. Bayan Ulla
bu arada yalnız iki şeyi
öğrenememiştir. Bunlar
da bir deveyi dengeli
bir şekilde yüklemek ve
bir koyun ve keçi sürü-
sünün yüzlerce hayvanı-
nı birbirinden ayrı tut-
mak. Halbuki bu, her
yörük çocuğunun bildiği
en kolay şeydir. Alman
bilgini ülkesine döner-
ken artık kabilenin bir
üyesi olduğu, sık sık
gelmesi söylenmiştir.

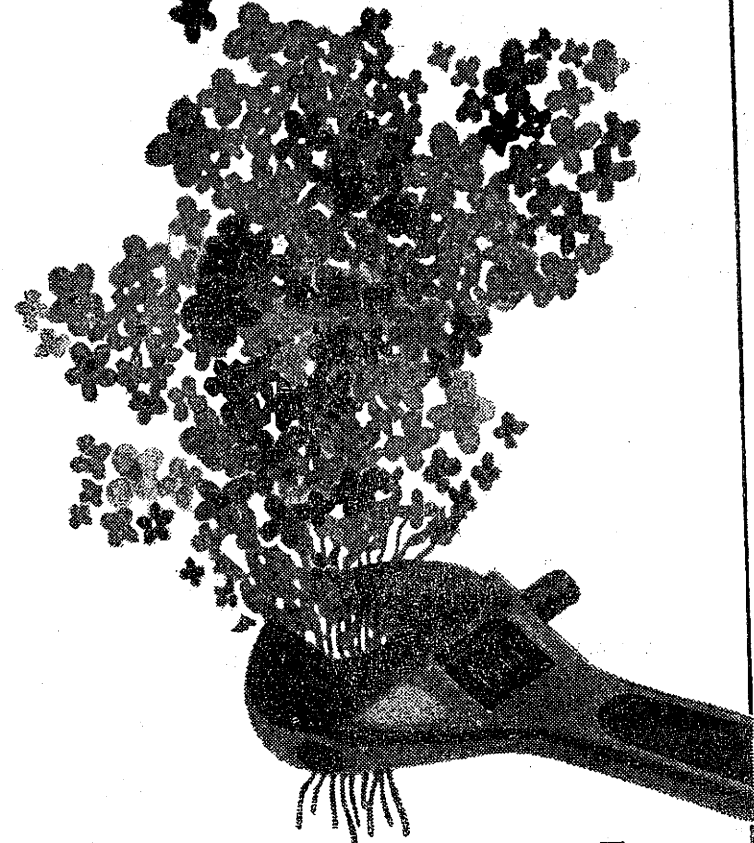
EVİNİZİN
DANKESİ
MERKESİN
BANKASI!

1 SİZE DE
BİR
YUVA

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

(Basın. 60194 - A. 70309 - 95)

en iyi
servisi olan
buzdolabı

ARÇELİK

(Yeni Ajans : 3203 - 96)